

JOOP VAN DEN BERG

EEN

VERHALEN OVER

MORS

NIEUW-GUINEA

HUIS

Uitgeverij Conserve

EEN MORS HUIS

Joop van den Berg

Een mors huis

Verhalen over Nieuw-Guinea

UITGEVERIJ CONSERVE

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Berg Joop van den

Een mors huis verhalen over Nieuw-Guinea /

Joop van den Berg – Schoorl Conserve

ISBN 90-71380-84-X

UDC 82-31 NUGI 300

Trefw. verhalen oorspronkelijk

© 1991 Joop van den Berg en Uitgeverij Conserve

*Niets uit deze uitgave mag u orden vervoelvoordigd en/of openbaar ge
maakt door middel van druk fotokopi microfilm of op welke andere
wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitge
ver*

*No part of this book may be reproduced in any form by print photo
print microfilm or any other means without written permission from
the publisher*

Inhoud

Het grote varken

7

De witte vlag

24

Een mors huis

42

Feest in de Jachtclub

54

Mensen van vlees en bloed

76

Over vijfen twintig jaar

93

het grote varken

DE ZWARE MARS langs de smalle kuststrook had me meer vermoeid dan ik had ingeschat, vooral de lange stukken door het werkelijk gloeiende zand van het strand. Daarbij had ik al vrij snel het water uit mijn veldfles opgedronken.

Maar dat was het eigenlijk niet. De avond ervoor had ik net iets te veel gedronken en te weinig geslapen. Maar zoiets was nu eenmaal onvermijdelijk als je vanuit de hoofdstad op zo'n kleine Nieuwguinese buitenpost kwam. Alle mensen van de buitenpost hadden hun verhalen kwijt gewild aan die vreemde, die een onbevangen kijk zou hebben op de problemen van hun kleine gemeenschap in die paar laatste huizen van de wereld.

En een vreemde die gelukkig een biertje dronk, want dat maakte het praten allemaal wat gemakkelijker. Een volbloed Hollander weliswaar, maar wederom gelukkig één, die in Indië was geboren en getogen...

Ze waren weer behoorlijk mededeelzaam geweest, tot diep in de nacht. De blanken, de half-blanken en de bruinen. Want ook hier, op dat bewoonde streepje evenaar, leefden ze weer naast en vooral langs elkaar heen. Blank was nog altijd méér dan halfblank, maar dat laatste was altijd nog een stuk beter dan gewoon bruin.

De grote glazen lauw bier met een forse klont ijs erin hadden me al snel doen wegzakken in een bui van lome toege-

felijkheid. Ik had – vooral op het eind van de avond – maar wat op goed geluk ‘ja’ en ‘nee’ geantwoord, en net gedaan of ik die verhalen voor het eerst hoorde, en vooral benadrukt dat het er in de hoofdstad allemaal net ze besodemieterd toeging.

Het is maar vier uur lopen naar Parai, hadden ze gisteravond gezegd, maar we liepen nu al meer dan vijf uur en Parai was nog niet in zicht.

Mijn Papoea-opzichters hadden zelf geen drinkwater meegenomen. Ze zouden het trouwens nooit laten merken als zij dorst hadden. Ze liepen druk lachend en pratend kriskras door elkaar heen, alsof we net vertrokken waren. Eigenlijk keken ze voornamelijk naar de boomtoppen op zoek naar kroonduiven.

Een beschermd dier in deze streken, maar wat was nou ‘beschermd’ in deze groene woestenij?

Frits Sendifu, mijn eerste assistent, liep – als in een derde-rangs cowboyfilm – voortdurend met de jachtbuks in de aanslag.

Eindelijk stonden er aan het eind van de wazige strook witgloeiend zand wat klapperbomen bij elkaar met wat bruine daken ertussen. Parai, god-zij-geloofd!

‘We zijn er zo,’ zei Frits monter, ‘jammer dat we geen kroonduiven hebben kunnen schieten. Ze zeiden nog wel dat de bossen langs het strand er barstensvol mee zouden zitten.’

‘Frits,’ onderbrak ik zijn betoog, ‘wil je, zodra we aankomen wat water versieren, om te drinken en om te baden...’

‘Wat nou baden!’ riep hij wat verongelijkt. ‘Ja in zee, want Parai ligt aan een rivier, maar pas kilometers stroomopwaarts wordt het water echt zoet. Ze moeten vier kilometer

roeien om drinkwater te kunnen halen, want er is geen bron hier in de omgeving. Dat heb ik u gisteren toch omstandig verteld!

Gattegat, wat een land, geen droge draad meer aan je lijf en niet eens zoet water om in te baden... Hoe heette dat bekende boek over Nieuw-Guinea ook al weer? Oh ja, *Nieuw Guinea, land van ongekende mogelijkheden*.

Bekende ONmogelijkheden, dacht ik wat spitsvondig.

'Nou ja, Frits, dan maar geen water om te baden, als je maar wat drinkwater vraagt, want ik sterf van de dorst!'

Daar lag de kampong al. Nou ja, kampong, eigenlijk meer een riviermonding met zo'n vijftien gammele huisjes op palen boven het stinkende rivierslib uitstekend. Als 'dorpseplein' een groot glinsterend oppervlak van roerloos grijsbruin water, bijna zonder stroombeweging. Toch dreven wat takjes tergend langzaam in de richting van de blauwgroene zee aan de horizon.

Verdomd, hij stroomt, dacht ik, traag, maar toch... Wat een triestheid! Stinkend slib, stinkende huizen en straks stinkende mensen. Wat had ik een hemelgergende dorst...

Uit een groepje samengestroomde mensen kwam er één met vaste tred onze kant uit. Een kleine man met een enorme snor. Het dorpshoofd, begreep ik, want hij had zijn officiële tenue aangetrokken, de pet met de gouden J van Juliana stond wat potsierlijk op zijn volle kroeshaar. Ook de Nederlandse vlag die hij snel had laten hijsen wilde maar niet fier wapperen en hing roerloos in de zinderende hitte aan de kromme bamboestok.

Hij begroette me formeel, zei dat hij wist waarvoor ik kwam, en vroeg er meteen wat quasi-argeloos achteraan of ik eieren wilde kopen. We zijn er weer, dacht ik, de Neder-

landse vlag roerloos boven de gribus, een pet met een gouden J van een dame in Soestdijk, en gelijk informeren of er nog wat te verdienen viel...

'Luister eens, kepala van de kampong Parai,' zei ik, 'ik ben een doodgewone *orang*. Je had voor mij de vlag niet hoeven uitsteken, maar evengoed bedankt! Doe je gewone pakkie maar weer an, en zet vooral die pet af. Je weet dus waarvoor ik kom, cacao planten inderdaad, maar daar hebben we het morgen wel uitgebreid over.'

Mij tot Frits wendend zei ik: 'Koop die eieren maar, maar verziek de prijzen niet want we moeten nog drie weken door meneer hier z'n koninkrijk trekken en anders denkt iedereen dat we gek zijn...'

Het dorps hoofd lachte wat schaapachtig, en vroeg of ik in de voorkamer van zijn huis wat wilde uitrusten van de lange mars.

'Graag kepala, zéér graag, en ik zou zo graag water hebben, gewoon drinkwater, en zo vlug mogelijk, als het even kan.'

'Ik heb al mensen weggestuurd met de prauw,' zei hij op een wat gemaakt onderdanig toontje, 'maar ze moeten zeker twintig minuten roeien voordat ze het brakke water voorbij zijn. Dan moeten ze het in bamboekokers scheppen, dan terugroeien en dan...' Hij stakte even... 'moet het natuurlijk gekookt worden! Zo hoort het toch, meneer?'

Zijn stem was onmiskenbaar ironisch. Maar gelijk had-ie, die schare blanken, die vóór mij Parai had aangedaan, had omstandig betoogd dat het gevaarlijk was om ongekookt water te drinken. Iedereen deed het hier in het binnenland, wist ik heel zeker, maar omdat ik nu eenmaal een wit vel had, hoorde ik voor hem bij het legioen der waterkokers... 'Het kan me niet schelen, kepala, al doe je er een ijsblokje

in... Ik sterf van de dorst. Water wil deze blanke toewan, gekookt of ongekookt!

'Ik zal een klapper voor u laten halen, meneer.'

'Heel graag, kepala, en nogmaals, doe dat officiële pakje maar gauw uit.'

Wat later lag ik languit op de vloer van palmnerf, want de stoel die het dorpshoofd me had aangeboden leek me te gammel.

'Nee, *tidah oesah* – niet nodig –' had ik gezegd en er meteen achteraan gedacht: mij niet gezien, als ik er door heen ga, moet ik die kelérestoel ook nog vergoeden. Néé, ik ken m'n Papoea-heimers.

Achter de reten in de muur om mij heen verschenen nu steeds meer glinsterende zwarte kinderoogen... Jawel hoor, Papoea's kijken weer in opperste verwondering naar een blanke man, die niet eens vijf uur achter elkaar kan lopen. Ik ben in hun ogen een enorme zak tabak, dacht ik wat grimmig, en ze hebben nog gelijk ook.

Ik spuugde het laatste restje speeksel dat ik nog in mijn mond had door de reten van de vloer in de blubberige modder onder het huis.

Er ging een gemompel op. Ze zeiden natuurlijk: 'Hé, blanke man spuugt net als wij. Het is net een mens, al heeft ie dan zo'n raar wit vel, en van dat gladde witte haar...'

'Wat zou deze hier nu weer hier komen doen?' las ik overduidelijk in die tientallen ogen.

Ja, wat kwam ik hier ook eigenlijk doen? Ze vertellen dat ze toch vooral op de paar stukken land van hen, die géén moeras waren, maar cacao moesten planten. In verband met de *voortgang!* Als ik mijn winkeltje goed runde dan zouden over vier of vijf jaar in deze moddergribus wat minder kin-

deren sterven aan malaria en ondervoeding. Het ging allemaal om een betere infra-structuur. Zo simpel lag dat zelden de deskundigen in de hoofdstad, en ik was er voor om de boodschap door te geven.

Hoe was het in godsnaam mogelijk dat ze hier bleven wonen? Die trage nauwelijks stromende rivier, die eindeloos lange strook vloedbossen, dat rotroeien om aan wat zoet water te komen. God nog an toe, waar bleef de kepala nu met zijn klapper?

Ik kuchte wat nadrukkelijk en opnieuw volgde omstandig commentaar. Even de oude truc proberen, dacht ik, ik liet een harde boer en riep er meteen achteraan: 'Hé, takkelijers, hoe is het hiero in Parai, dit luizenest op de evenaar?' Er ging een daverend gelach op.

Goed gebruld leeuw, nu weten ze tenminste dat deze blanke man een beetje geschift is. Dat mag ook wel een keertje. Want geloof maar dat die voorgangers van mij behóórlijk met hun lot begaan waren geweest.

Maar wat kon je als westerling, in gemoede, over hun leven zeggen? Ze kenden alleen maar de rivier, de moerassen, de sago, de varkens en de perkara's – de twisten. En de liefde natuurlijk, maar zelfs dat leverde weinig anders op dan wat schurftige kindertjes met opgezette buikjes en etterende oogjes. Toch moesten ze doorleven, vonden wij in de hoofdstad, er kon immers een Einstein tussen zitten. Maar voorlopig moesten deze kinderen, zo klein als ze waren, zèlf de slijkspringertjes – half vis half reptiel – bij laag water met bamboespiesjes vangen, roosteren boven een primitief vuurtje en opeten. Dat was, zo had de plaatselijk arts mij gisteravond verzekerd, de énige manier voor een kind in Parai om voldoende eiwitten binnen te krijgen om te over-

leven. Want echte vissers waren het niet, de mensen van Parai. Echte landbouwers ook niet, had de machthebber van de buitenpost er achteraan gezegd. Het was niet anders, de wat minder intelligente kindertjes, die met hun werpspiesjes niet genoeg slijkspringertjes vingen, gingen na verloop van tijd wel dood aan een chronisch eiwittekort.

Survival of the fittest, het biologische gelijk van Darwin, in Parai, Nederlands Nieuw-Guinea, 1958.

En toch bleven ze hier wonen, waren zelfs nog trots op dat stukje harde grond stroomopwaarts. En nu zouden ze van mij op die grond cacao moeten planten, een gewas dat ze nog nooit gezien hadden...

Gelukkig kwam het dorps hoofd er nu aan met een klapper. Ik dronk zo gulzig dat ik mij proestend verslikte.

Weer ging een luid gelach op. Blanke man verslikt zich, hij drinkt te snel, riepen de kinderen van Parai in koor. Jawel, dacht ik, maar eigenlijk heeft de blanke man gisteravond te snel gedronken, vandaar makkers... Ik moet hier snel wegwezen overlegde ik met mezelf.

Telkens komen er meer zwarte ogen achter de reten in de muur. Straks komt het hele dorp de gekke blanke man bekijken. Als ik een harde scheet laat, beginnen ze vast te applaudisseren! Langzaam stond ik op en sprak tegen de muur met kijkgaatjes: *'Saja pergi ke luar* – ik ga naar buiten en iedereen die me volgt krijgt een schop voor zijn hol. Begrepen?' Met wankel passen liep ik naar buiten. Voor ieder huis liep een loopbruggetje naar een vlondertje in de rivier, waar de prauwen van elk huis lagen afgemeerd. De vlonder van het dorps hoofd had zowaar nog een rieten dakje.

Het zou er tenminste koeler en rustiger zijn dan op de voor-

galerij. Liggen, dacht ik onophoudelijk, liggen, en proberen wat te slapen. Het klapperwater klotste bij iedere beweging in mijn buik.

Nu eerst liggen, morgen zouden we wel uitleggen wat cacao eigenlijk was. Aan de overkant van de rivier stonden maar twee huizen. Maar meer had men op die oever toch niet kunnen bouwen, want vrijwel meteen achter de huizen begon weer het moerassige vloedbos.

De zon stond hoog aan de hemel, maar gelukkig begon vanuit zee een zachte wind te waaien. Langzaam dommelde ik in...

Ik moest wel een paar uur geslapen hebben want toen ik wakker werd van het geronk van een zware buitenboordmotor stond de zon een eind verder aan de hemel.

Een grote prauw kwam de rivier opvaren.

'*Entje poenja perahoe,*' hoorde ik roepen, – de prauw van de Chinees –.

Zeker de boot van de Chinese handelaar die op ongeregelde tijden Parai aandeed om de schaarse bosproducten op te kopen.

Mijn ogen waren zwaar van de slaap en opnieuw had ik een vreselijke dorst. Een klapper, en gauw, waar is Frits? dacht ik.

Te versuft en te stijf om meteen op te staan, ging ik op mijn zij liggen en keek naar de langzaam varende prauw.

Hij legde aan bij het vlondertje aan de andere oever. Een kleine Chinees sprong snel de wal op. Even later stond hij te praten in de deuropening van één van de twee huizen met een oude Papoeavrouw.

De Chinese handelaar sprak op luide toon. De stemmen

droegen tot over de rivier, maar waren toch niet te verstaan. De snauwerige conversatie deed wat onwezenlijk aan in die drukkende middaghitte, en de wervelende baai-erd van hard wit zonlicht.

Uit de boot werd een grote rotanmand naar buiten gebracht in de vorm van een grote visfuik. Een varkenskooi, wist ik. De Chinees wilde zeker varkens kopen of had de mensen weer zó diep in de schulden gestoken dat hij nu als directe betaling een varken opeiste. Wat ging het me eigenlijk aan? Het was een oud verhaal, en ik had alleen maar dorst, een onmogelijke dorst. Ik draaide me om in de richting van het dorp om te kijken of ik één van mijn jongens zag.

'Ai, het grote varken,' riepen de kinderen achter mij op de oever.

Een groepje helpers van de Chinees kwam nu aan de overkant uit het vloedbos dat zo'n dertig meter achter de huizen begon en dreef een enorm groot varken voor zich uit. Naar Nederlandse begrippen misschien een normaal varken, maar voor Nieuw-Guinea, waar de halfwilde varkens nooit groter werden dan bij ons een hond, was het een enorm groot beest.

Nog nooit eerder had ik hier zo'n groot varken gezien. Met langpuntige stokken dreven de mannen het beest in de richting van de rotan kooi. Maar het zou, dat was duidelijk, nog een heel karwei worden om het grote logge beest in de betrekkelijk kleine kooi te drijven. Dat bleek ook wel, want als het varken, agressief geworden door de vele prikken met de puntige stokken, zich plotseling met een soort snurkende gil omdraaide en recht op de mannen afstoof, renden ze in grote haast weg en sprongen op een grote omgekeerde prauw die naast het huis in het zand lag.

Het beest was zo te zien knap gevaarlijk want aan het snelle wegvlugten van de mannen was hun angst af te lezen.

Langs de hele oever stonden nu mensen te kijken. Het zou wel eens de hele bevolking van Parai kunnen zijn, uitgezonderd dat handjevol mensen dat aan het vissen was, in de groentetuintjes werkte, water haalde, of te ziek en te ondervoed was om op te staan...

Als het varken door de mannen tot bijna vóór de fuik was gedreven werd het doodstil op de oever. Maar als het dier zich plotseling hoog-gillend omkeerde en tussen de bomen wegschoot in de richting van het vloedbos, ging er telkens een gejuich op.

Frits kwam aangeslenterd.

‘Ik zag dat u wakker was,’ zei hij wat afgemeten en ging naast mij zitten. ‘Ze halen het grote varken weg, meneer!’ ‘Het is het grootste varken van de hele Waroppen,’ vervolgde hij, ‘maar hij werd te gevaarlijk. Niemand durfde meer aan de overkant te komen. Vorige maand heeft hij nog een kind aangevallen. De verpleegsters in Warau hebben meer dan twintig hechtingen moeten maken. Het lichaam was een en al bloed.’

Groot borstelig varken is uitgekeken op zijn domein, dacht ik.

‘Hoe komt hij zo groot, Frits?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘*N’da tahoe* – weet ik veel –. Speling van de natuur, denk ik, maar de kampongbewoners hier denken er natuurlijk heel anders over. Magie en zo, een geluksvarken, en meer van die onzin...’

‘Daar ben jij al overheen, hè Frits, dank zij de *kemadjoean*, de gezegende vooruitgang die wij, Hollanders, hier in gang hebben gebracht!’

Hij spitste even de lippen in een gebaar dat alles kon betekenen.

‘Hij wordt moe, kijk maar meneer.’

De mannen, die het beest opjoegen, werden nu steeds sneller afgelost en lieten het beest geen moment meer met rust. In de open voorgalerij van het huis aan de overkant zat een groepje mensen dicht op elkaar – kennelijk de eens zo trotse bezitters van het grote varken. *To have to have not...* Maar ook zij wisten dat de Chinees het varken te pakken zou krijgen. Hún grote varken, jarenlang de trots van het huis, want – zo fantaseerde ik verder – dat haveloze troepje werd natuurlijk de bewoners van het Huis met het Grote Varken genoemd. Het varken, jarenlang een begerenswaardige inzet in het spel van onderhandelen over bruidsschatten, vis- en jachtrechten en wat al niet, had hen een geweldige status gegeven.

De Chinese handelaar had natuurlijk ook al jarenlang druk op hen uitgeoefend om het varken te verkopen.

‘*Lekas, lekas* – vlug, vlug,’ riep de Chinees, ‘om vijf uur is het eb en dan kunnen we de rivier moeilijk uit!’

Het varken was even nergens te zien, waarschijnlijk had hij zich weer verstopt in de zoom laag kreupelhout die de afscheiding vormde tussen de harde zandgrond en het vloedbos.

Maar ze hadden hem snel gevonden en daar stoven ze weer over de lengte van het kleine strandje achter het grote beest aan.

Frits zat ingespannen te kijken.

‘Zouden ze hem krijgen?’ vroeg ik wat overbodig.

‘Natuurlijk, meneer, het is een kwestie van moe maken, alleen met zo’n groot varken kan het lang duren!’

‘Waarom hebben ze hem verpatst?’

Hij haalde de schouders op.

‘Zeker weer schulden gemaakt, hè? Weer te veel spiegeltjes en kralen gekocht van de Chinees?’

Hij schudde heftig en beslist van ‘nee’, en keek me wat geringschattend aan.

Je begrijpt er weer geen sodemieter van, dacht hij vast, maar ik zal je niet wijzer maken. Belazer je eigen soort maar, Schoondermark!

Het had geen zin om door te vragen. Het Grote Varken van Parai werd gewoon weggehaald. So what, wat had ik er ook mee te maken?

Het varken stond nu met rechtopstaande nekharen tegenover de mannen op een smal strookje harde grond dat als een schiereiland de rivier inliep.

‘Jezus,’ zei ik, ‘wat een sufferds, als ze de fuik nu voor hem zetten kan hij geen kant meer op en moet er wel inlopen.’

‘Nou, zo simpel is het niet! Als je een beetje verstand van deze zaken hebt, dan weet je dat ze dat niet durven, want straks springt het varken in zijn razernij de rivier in, en dan verzuipt het. De andere oever haalt hij zwemmend niet, zelfs zo’n groot varken niet!’

‘Inderdaad, Frits, sorry, dat zijn zaken waar ik geen verstand van heb, maar zou je wat voor me willen doen? Een klapper halen, want ik heb weer zo’n verrekke dorst...’

Hij stond op en liep, zonder iets te zeggen, het steigertje af in de richting van het huis van het dorpschoofd.

De zon scheen nog steeds fel en de springende mannen om het woeste beest leken een wat onwezenlijk schimmenspel tegen het strak blauwe decor van de hemel.

Toch werd het dier moe, zijn bewegingen werden gaandeweg trager en waren niet meer zo flitsend als in het begin van de jacht.

'Ah, *dia soe-tjapeh* - hij wordt moe -, ' zei Frits die met een klapper kwam aanlopen. Hij reikte mij de geopende vrucht en zei: 'We doen vandaag toch niets meer, hè? Ik heb een ruim huis versierd waar we kunnen slapen, en heb vast voor iedereen eten laten koken. Voor iedereen...'

Ik dronk met gulzige teugen het klapperwater en antwoordde niet.

'Voor iedereen,' herhaalde Frits.

'Ja, ik hoor je wel en begrijp je ook wel. Het is goed, Frits, we doen allemaal samen.' Want dat was het waar hij op doelde.

'Graag meneer, en bedankt... maar de ziekenverpleger die wij bij ons hebben wil ook graag in de *etenskongsie*... Kan dat? Kan hij zijn voorraad bij de onze doen? Of je nu voor vier mensen kookt, of voor vijf. Dat is de moeite toch niet...'

De kosten wèl, dacht ik, maar zei meteen: 'Goed, goed, laat hij maar meedoen.' Het was iedere tournee hetzelfde verhaal. De mondvoorraad die iedereen bij zich had werd meestal bij elkaar gedaan en dan uitgesmeerd over de hele tournee. Het betekende steevast dat ik er tientallen guldens bij inschoot want mijn voorraad was zeker vijf keer zo groot als de hunne, maar wat maakte het uit? Mijn salaris was toch ook weer tien keer het hunne, nietwaar? Trouwens, op iedere tournee was ik geheel afhankelijk van hun goede wil en eigenlijk hun goede 'trouw'. Ik had niet te klagen, want ze versierden toch ook veel voor mij. En dat bleef niet bij een mooi stuk *etnografica* of een Tritonschelp...

‘Heeft u gisteren in Warai de dochter van de Ambonese onderwijzer gezien, meneer?’ vroeg Frits met een lichte tinteling in zijn ogen, alsof hij mijn gedachten had geraden.

‘Aai,’ riep hij, ‘*tjobah lihat* – kijk eens – ze hebben hem nu bijna, dat kan niet missen.’

De mannen stonden nu in een aaneengesloten kleine kring om het varken heen, de stokken dreigend naar voren gericht. Het varken zelf stond op nog geen twee stappen van de fuik vandaan.

Nog even, en hij is gevangen. Weg varken, weg Huis met het Grote Varken.

Plotseling gilte een van de mannen heel hoog en al de puntige stokken spietsten het varken van opzij en in het achterlijf. Met een felle grom sprong het beest naar voren, weer wat dichterbij bij de opening van de rotanmand.

De spieren van de mannen stonden gespannen op de, met zweet overdekte, lijven. Ze moesten de ijzeren greep op het beest niet verliezen, en met alle macht duwden ze de punten van de lange stokken in het varkenslijf. Het beest zette zich met een hoge rug schrap terwijl hij met kop en schouders al bijna in de fuik stond.

Plotseling deed het varken in alle rust twee korte stappen vooruit en was onherroepelijk gevangen. Een grote gemeenschappelijke zucht ontsnapte achter mij op de rivieroever.

Snel vergrendelden de mannen de ingang van de kooi met houten pennen en rotanslingers.

‘Verdomd, ze hebben hem, Frits,’ zei ik, totaal overbodig. ‘In Parai,’ ging ik verder, ‘werd op 20 augustus anno domini 1958 om zestienhonderd uur twintig een enorm groot varken gevangen door Than Sen Thai, winkelhouder op

het eiland Seroei. God hebbe zijn genadige varkensziel...'
De mannen stonden nu druk gebarend rond de fuik en na een kort commando van de Chinees staken zij de lange stokken door het traliewerk en zeulden met zijn zessen de kooi naar het steigertje waaraan de grote prauw lag afgemeerd.

Toen liepen ze terug naar de rand laag kreupelhout en gingen languit liggen in de korte schaduw van de struiken. De kooi stond nu helemaal alleen op het steigertje, een hard lijnenspel van tralies met een grote borstelige vlek er middenin. De Chinees liep naar het huis toe.

Ik moest maar eens opstaan, vond ik, het was nu toch afgelopen! In het huis dat Frits *genilikt* had stonden de veldbedden vast al klaar en misschien was er wel wat te eten.

Maar om een of andere reden kon ik maar niet opstaan. De bijna dwingende aanwezigheid van het varken in zijn fuik op het steigertje belette mij om op te staan.

Eerst moet hij weg zijn, dacht ik, dan kan ik pas gaan. Ik ging weer op mijn rug liggen en keek naar de roerloze kronen van de klapperbomen achter mij.

Plotseling hoorde ik in de verte een hoog, nasaal-klinkend stemgeluid, heel indringend en klagend... Haast toonloos galmde het in de middaghitte.

Wahaaaaai... kaigeréééééééé... kaigeréééééé... wahaaaaai...

Zo ongeveer klonk het. Toen ik me omdraaide zag ik voor het Huis met het Grote Varken een heel oude vrouw zitten. Haar korte kroeshaar was spierwit, het ontblote bovenlijf leek uit louter huidplooien te bestaan.

In haar hand hield ze een van de puntige stokken waarmee het varken door de jagers was opgedreven. Ze had de stok over haar schouder gelegd en bewoog hem ritmisch heen en

weer op de cadans van haar klaagzang. Kaigeréééééé...
Kaigeréééééé...

Plotseling besefte ik dat Frits nog steeds naast me zat.

‘Ze huilt, meneer,’ zei hij, ‘ze huilt, omdat ze het varken hebben weggehaald. Het was háár varken. Ze heeft er natuurlijk jarenlang voor gezorgd...’

‘Ja, Frits,’ viel ik hem bot in de rede, ‘ze huilt omdat het grote varken wordt weggehaald. Dat begreep ik zelf ook wel. Maar vind je het heel erg om me even met rust te laten...’

Hij haalde verontwaardigd zijn schouders op en zei met een wat kruiperige intonatie: ‘De bedden staan klaar, *kandjeng toewan* – hooggeplaatste heer – uw dienstwillige dienaar heeft ook het eten al geregeld. Is het zo geheel naar de zin van de hooggeplaatste meneer?’

‘Ja, Frits, het spijt me dat ik zo tegen je uitviel. De hooggeplaatste meneer is meer dan tevreden over je. Bedankt voor alles, ik meen het. Tot straks...’

Hij liep wat nukkig weg, en terecht, dacht ik, maar ik wilde nu alleen zijn, alleen met de klaagzang, die zo ijl en triest leek weg te sterven tussen de modderige rivieroever.

Zij waren de mensen van het Huis met het Grote Varken. Gewéést dus, sinds een kwartier. Het had hun huis een zekere glans gegeven. Een geweldig groot varken, hun door de goden in de schoot geworpen.

Het lot had ze gezegend daar op de linkeroever van de rivier Parai, in de Waroppen, *of all places...*

Maar de volgende generatie zou het wel weer vergeten zijn. Die zouden het niet meer hebben over het Huis met het Grote Varken, die zouden gewoon spreken van het Tweede Huis op de Linkeroever.

Jonge meisjes zouden niet meer lonken naar de jongens uit

het Huis... stel je toch eens voor, zo'n varken als bruidsschat... Nu waren ze net zo bezitsloos als al die anderen in Parai. Ze waren nu weer gewoon wat Paraische paria's met wat prauwen, wat vistuig en wat kleine varkentjes.

'Kai-gerééééééé,' klaagde de oude vrouw nu onophoudelijk.

Hier lig ik, dacht ik, op een gammel steigertje in het hart van Nieuw-Guinea en tegenover mij zit een oude vrouw te huilen... néé, te wénen, om een groot varken.

Tussen ons de rivier – roerloos – daarboven een wolkenloze lucht en ik besepte dat ik zoiets nooit meer in mijn leven zou meemaken.

De vrouw begon steeds klagender te zingen, maar na verloop van tijd werd het gezang vlakker, alsof de vrouw in trance raakte en het zingen buiten haar om gebeurde.

De Chinees riep nu zijn mannen bijeen en gezamenlijk laadden ze het varken in de grote prauw. Even later sloeg de buitenboordmotor aan en hard tuffend voeren ze weg, de grote open zee tegemoet.

Het zware geronk van de buitenboordmotor overstemde nu het brekerige gezang van de oude vrouw.

Toen de boot zo ver weg was dat het motorgeronk nauwelijks meer te horen was en alleen nog maar haar klaagzang... Zachtjes begon ik mee te zingen, als wilde ik haar troosten.

'Wahaaaaai... kaigerééééééé... kaigerééééé.'

de witte vlag

DE TOURNEE in de binnenlanden had door allerlei omstandigheden veel langer geduurd dan de bedoeling was geweest. En het zou nog veel langer hebben geduurd, als de lymfklierontsteking er niet tussen was gekomen.

In Tjerwasi had ik mijn been opengehaald en bij het zwemmen voor de modderkust was er infectie bijgekomen. Een dag later had ik hoge koorts...

Het opgezette scheenbeen klopte voortdurend en leek loodzwaar. Tot overmaat van ramp zat het bouwvallige huisje waar wij allen sliepen onder de wandluizen. Ik had vergeten insektenpoeder mee te nemen. Om de wandluizen van het lijf te houden smeerde ik mij 's avonds helemaal in met petroleum voor de druklichtlamp.

Verder kon ik me weinig herinneren van die twee koortsdagen in het gehucht Tjerwasi, waar zo'n tweehonderd Papoea's op een voor ons onbegrijpelijke wijze woonden, leefden en zich voortplantten...

De indringende stank van petroleum, felle zonlichtscheuten door de reten van het dak en een groene legerklamboe als een veilig huisje om me heen. Voor de rest – pijn, gloei-hitte, zweet en langzaam wegebben in grijze diepten.

Bijna buiten kennis hadden de jongens mij in de prauw gelegd en me naar de districtshoofdplaats gevaren. Daar kwam ik terecht in een schoon bed, in een schoon huis. Een

blozend schone dokter kwam mij driemaal per dag een injectie geven.

'Een wondermiddel,' had hij mij breed lachend verzekerd, 'over een week sta je weer op je benen!'

Op mijn beide benen stond ik nog niet, maar de grote diepe tropenzweer was nu bijna dicht.

Ziek, zwak en misselijk zat ik nu in het kleine watervliegtuig dat mij naar huis zou brengen. Nou ja, huis... die halfsteens noodwoning op een berghelling aan de mooiste baai van de wereld.

Toen we over de modderige kustlijn vlogen dacht ik alleen maar: 'Straks als we over Tjerwasi vliegen kan ik misschien daar heel diep beneden de prauw zien liggen en het posthuis. Misschien zijn de jongens er wel, en staan ze te zwaaien... Ze kenden de dienstregeling en via de 'oerwoudtelefoon' wisten ze al lang dat ik in het vliegtuig zou zitten.

Frits zou de tournee wel afmaken, had hij me resoluut verzekerd. En natuurlijk veel beter dan jij..., had hij er vast achteraan gedacht.

Maar voor we bij Tjerwasi waren, maakte het vliegtuig een brede bocht naar het oosten en vlogen we over open zee naar het eiland Biak toe. Biak was, sinds de invasie van generaal MacArthur in 1943 en het opnemen, tien jaar later, van het vliegveld in de internationale dienstregeling van de KLM, voor Nieuwguinese begrippen een WERELDSTAD geworden.

De plaatselijke arts verbood me om door te vliegen naar Hollandia. De penicillinekuur, die nog twee dagen zou moeten duren, moest ik van hem in Biak afmaken.

Hij had kennelijk weinig vertrouwen in mijn toezeggingen

dat ik – na aankomst in Hollandia – me meteen bij de huisarts zou melden.

‘Beste man,’ had hij gezegd, ‘doe nou niet zo moeilijk! Je duikt hier fijn het hotel in. “Medische indicatie”. Het gouvernement betaalt die dertig gulden per dag voor je. Je rust lekker uit, eet een paar dagen goed en na twee dagen zien we wel weer... Je bent vrijgezel, nietwaar? Nou, kijk eens aan, je hebt in Hollandia natuurlijk geen verzorging. Laat je toch lekker hier door de KLM in de watten leggen! Ik verbied je gewoon om door te vliegen!...’

Geen verzorging, dacht ik, nee, niet zoals hij het bedoelt! Neng, lieve Neng, geen verzorging... Jezus, als ik terug ben, dan hijs ik voor het huis weer de witte vlag en dan ziet ze dat ik terug ben. En, na verloop van tijd – een tijd die meestal zo verdomd langzaam verloopt dat ik van opwinding moeite heb met ademen – komt ze binnen. Een korte klop op de achterdeur. Ze zegt nooit wat totdat ik de stilte verbreek met de groet *slamat datang*, er eigenlijk nooit aan denkend dat die Indonesische groet letterlijk betekent ‘Gezegend zij uw komst!’ Nee, Doc, een bepaald soort verzorging heb ik wel degelijk. Maar waarom zou ik niet een paar dagen op Biak blijven? Ik was trouwens erg moe. Daarbij, hij had me verboden om door te vliegen!

Vooruit maar! Na vier weken bijna uitsluitend bruine Papoea’s om me heen, nu dan een paar dagen blanken, melkwitte blanken meestal. Stewardessen die hier een nachtstop moesten maken met vliegtuigen vol emigranten, die het in Australië opnieuw zouden gaan proberen. Nieuwe ambtenaren uit Holland, wat onwennig lopend op het verkeerde uur in de blakerende hitte van het witte koraaleiland. Ik zou twee dagen volstrekte rust nemen, en aan de

leestafel de laatste Hollandse kranten kunnen inzien...

De dokter ging voort: 'Schoondermark, ikzelf heb het verdomd druk. Maar ik stuur een Papoea-verpleger twee keer per dag naar je toe. Hij heeft meer patiënten in het KLM-hotel. En voor de rest, mijn jongen, neem het er maar van. Als het erger wordt, bel me dan even. Het beste!'

De dokter vertrok en ik zag hem niet meer terug.

Ik installeerde me op mijn hotelkamer, en stelde me in op twee dagen volstreekte rust. Ik baadde wel vier keer per dag, omdat ik nog steeds het idee had dat de petroleumstank van Tjerwasi nog om me heen hing. En verder slapen, vooral veel slapen, daarbij geholpen door ijskoude goudkleurige whisky, die op dit tropeneiland – zonder de Hollandse weeldebelasting – voor weinig geld te koop was...

Tweemaal per dag kwam de Papoea-verpleger – een oud verschrompeld kereltje – met doktersallure de kamer in stappen.

'Het been gaat uitstekend vooruit,' zei hij telkens. Die Hollanders hadden toch maar wondermedicijnen tot hun beschikking. Vroeger liep je met zo'n wond weken en maanden, wist hij zich te herinneren.

'De Nederlanders,' zei ik hem eens, 'zijn door God gezonden om met hun wonderlijke gaven de Papoea deelgenoot te maken aan de vooruitgang en vooral de beschaving...'

Hij had mij ernstig aangekeken, en met enige klem gezegd: 'Daar hoeft u geen grapjes over te maken, want dat geloof ik stellig!'

Na twee dagen had ik alle tijdschriften op de leestafel uitgelezen, de verpleger omstandig bedankt voor zijn medische zorg, en snel geboekt voor het eerstvolgende vliegtuig naar Hollandia.

Maar 'eerstvolgend' was op Nieuw-Guinea een rekbaar begrip. Het vliegtuig had kennelijk uren leeg op het vliegveld gestaan, want de temperatuur was er ondragelijk.

Het zweet gutste lang mijn lichaam. De twee dagen rust in een airconditioned hotel begonnen genadeloos toe te slaan. Waarom moet het hier in Biak toch altijd zo verdomde heet zijn, dacht ik, en begon bijna mee te zweven op de golvende thermieklagen boven de lange landingsbaan. Ik word een beetje high van die verrekte hitte. Of was het de grote bloedzuiveraar Penicilline, die zich op mijn brein had gestort?

Onzin, Frank, dacht ik, wat moeten die mensen net uit Holland dan wel niet! Een Dakota die twee uur in de zon had gestaan. Als ze dat zouden overleven waren ze meteen geschikt voor lange tropendienst.

Naast mij kwam een jonge vrouw zitten. Ze was onnatuurlijk blank, en had nog bloesjes op de wangen. Alles wees er op dat ze gisteravond met het lijnvliegtuig uit Holland was gekomen.

Uit het échte Holland, dacht ik. Dat vage land achter de horizon, waar ik in de tropen naar behoorde te verlangen, maar wat ik niet deed.

Ze had modieuze kleren aan en een verzorgd kapsel. Kom Frank, zo lopen er in Amsterdam vele tienduizenden rond, gewone Hollandse vrouwen en meisjes, niets bijzonders. Maar toch voelde ik – in het verschoten khakigoed en de afgetrapte jungle-laarzen – een bepaalde gêne naast dit wezen uit een andere wereld.

Ik hoop dat ze niet gaat praten, dacht ik voortdurend. Want ik ben zo high als de pest. Die verdomde hitte! Ik vertel haar gelijk ALLES! Maar ze zal wel moe zijn van de lange vlucht

over de Pool. Trouwens, ze heeft een trouwring om, dus wacht in Hollandia, Merauke of Genjem wel een of andere klootzak op haar. Op zijn mooie Hollandse droomkoninginnetje...

Maar toen ik wat beter keek zag ik dat haar make-up behoorlijk was doorgelopen, en op haar blouse tekenden zich grote vochtvlekken af.

Droomkoninginnetje zweet zich mooi de pleuris...

Toen het vliegtuig eindelijk vertrok en er na de start weer gerookt mocht worden stak ik snel een sigaret op. Wegroken die *highness*, die *royal highness*, met lange trekken en diep inhaleren.

Ze keek me even aan – een vage vragende blik in de ogen. God nog an toe, wat ben ik nog moe, stelde ik vast. Ook het gezwachtelde been begon weer licht te kloppen.

Na een tijdje vliegen kwamen we in een dik wolkenveld terecht. Het vliegtuig schokte en steigerde als een jong veulen.

Telkens als we die dikke wattenwereld invlogen en het vliegtuig een scherpe valbeweging maakte bogen alle passagiers het bovenlijf naar voren, als wilden zij gezamenlijk de val breken. Een soort ritmische ochtendgymnastiek. OMHOOG, OMLAAG, goed doorbuigen vanuit die heupen!

De vrouw naast me was bang. Bij iedere val trok ze met een grimmige beweging haar lippen naar beneden en sloot de ogen. Ik tikte licht tegen haar bovenarm en zei: 'U hoeft niet bang te zijn! Dat is heel gewoon op dit traject. Het hoort er bij. Een partij onweerswolken waar we even doorheen moeten. Niets aan de hand. Echt niet!'

Toen we na enkele minuten het wolkendek gepasseerd waren en bijna lijnrecht de blauwe hemel invlogen kwam het

sein dat de riemen los mochten en er weer gerookt mocht worden.

Ik stak weer een sigaret op. Ze keek me opnieuw even doordringend aan. Ze wil roken, dacht ik en hield haar het geopende pakje voor.

'God ja, dank u, ik heb in de haast en opwinding mijn sigaretten laten liggen,' zei ze wat verontschuldigend.

Ik zette het pakje op de leuning van de stoel en zei: 'Als u zin heeft, neem gerust. Hier aan boord is niets te krijgen, alleen wat lauwe koffie. Maar die is dan ook bij de prijs inbegrepen...'

Ik wendde snel mijn hoofd en keek gespannen naar buiten alsof er wonderwel van alles te zien was in dat onmetelijke boerenkoolveld enkele honderden meters onder ons. Een gesprek moest ik vooral zien te vermijden. Maar het was nu toch al te laat! Toen ze eenmaal praatte was er geen houden meer aan.

Ze ging naar haar man, officier bij de Koninklijke Marine, die drie maanden geleden vooruit gereisd was. Ze kwam uit Den Helder en was voor het eerst in de tropen.

Iedereen op Biak was zo behulpzaam geweest...

Dan zal je man wel een hoge *kaug* zijn, dacht ik wat ijszig, want zo behulpzaam zijn ze op Biak niet. Maar wat gaat het me aan? Ook deze vrouw zou zich best aanpassen in de kolonie. Heel geleidelijk aan. Over zes maanden zou ze – met een gelige huidskleur – op de tennisbaan staan en foeteren dat haar Papoeameid weer eens niet was komen opdagen... Nog wat leren aardig te zijn tegen de hoogste commandant en – et voilà – opnieuw een Hollands gezinnetje dat hier de tijd van zijn leven heeft, met later in Holland de onvermijdelijke etnografica aan de muur en de fotoalbums vol zonnige plaatjes...

Toen er een adempauze viel in haar relaas, zei ik plotseling: 'U zult me wel wat shabby vinden, verschoten kleren, afgetrapte jungleboots en zo. Maar ik ben op tournee geweest... in de binnenlanden!'

Even de doorgewinterde tropenjongen spelen tegenover Grietje Kelder uit Den Helder. Ik vertelde haar in het kort over de tournee, de lymfklierontsteking en de moeizame verbindingen in dit land. Terwijl ik aan het vertellen was, merkte ik plotseling dat ze ècht luisterde.

'Hoe lang bent u hier al?' vroeg ze.

'Twee en een half jaar.'

'Nog anderhalf dus.'

'Ja, nog anderhalf!'

'En dan verlof naar Holland?'

'Ja, God, dan verlof in Holland. En misschien nog wel terugkomen ook. Als Boeng Karno – president Soekarno van Indonesië – dat tegen die tijd nog een goed idee vindt...'

'Is Hollandia leuk om te wonen?' vroeg ze.

Jezus, LEUK! Dat wist ik eigenlijk niet of het leuk was... Maar ze is best aardig, dacht ik.

'Natuurlijk is Hollandia best leuk om te wonen.' Het dagelijkse leven in de hoofdstad was vol gemakken, die op de rest van het eiland ver te zoeken waren. Maar, als 'alleenstaande' was ik niet zo goed op de hoogte van de dingen van alledag. Zelfs over de prijzen van de eerste levensbehoeften kon ik haar nauwelijks informatie verschaffen. De Chinese toko-houder stuurde me iedere maand de rekening. Zonder die ooit na te tellen betaalde ik die. En met Chinees Nieuwjaar was er stevast een mand met drank en levensmiddelen. Met de beste wensen van Tan Djie Hok! Ook de lonen van de bedienden waren onbekend terrein voor me. Had ik dan geen bediende?

Jawel! Ja, mijn huis werd wel gedaan door een baboe. Dat wel! Sorry Neng, dat ik je 'baboe' noemen moet, maar ze vroeg er om en hoe moet je iemand kersvers uit Den Helder dat allemaal vertellen? Want dat maandloon van je – lieve Neng – staat toch in geen enkele verhouding tot de schaarse uren dat je echt werkte in mijn huisje. En al die andere uren, dat we dicht tegen elkaar aan lagen? Wat was het loon voor die zonde?

'Ach,' besloot ik mijn verhaal. 'Ik leef een beetje op mezelf, heb vrij weinig contact met andere uitgezonden Nederlanders. Dus zo'n goeie raadsman ben ik ook weer niet. Maar de vrouwen van de collega's van uw man zullen u wel wegwijs maken in die dingen van alledag. Het went zo, geloof me!'

'Oh vast wel,' zei ze, 'maar dat echte marinegedoe ligt me niet zo. Ik wil dat liever helemaal niet!'

Ze is een stuk aardiger dan ik dacht, concludeerde ik, maar ook zij zal zich moeten schikken in dat 'marinegedoe'. Dat gedoe van alle blanken in de tropen, met hun eigenwaan en overdreven gewichtigheden.

Ze zweeg even en zei haast verlegen: 'Weet je, ik zou het liefst een huisje achteraf aan een groot strand hebben, een beetje op onszelf leven zonder al die verplichtingen, die het leven in Den Helder zo ondragelijk maken...'

'Dat kan niet in de tropen,' viel ik haar bruusk in de rede. 'Godsonmogelijk! In de tropen – en ik bedoel natuurlijk de koloniën – kun je nooit "achteraf" wonen of "een beetje op jezelf". Er is geen achteraf wonen, want meteen buiten de Europese wijk begint het inlandse leven met – naar westerse begrippen – vreemde zeden en gewoonten – vooral de zeden... Je moet meedoen met de rest, met de blanke rest, in

jouw geval de Marine-rest, een béétje meedoen kan niet...
Je zou je man schaden in zijn carrière. Ik neem aan dat je dat niet wilt! Dat is het toch allemaal niet waard?’

Ongemerkt waren we overgegaan in ‘jij en jou’. Ze had het gemerkt en zei plotseling: ‘Ik heet Lies. Lies van Meerten.’
Gelukkig. Géén Grietje Kelder uit Den Helder.

‘Frank Schoondermark, aangenaam. Landbouwambtenaar der zoveelste klasse, salarisschaal elf in vaste dienst bij het GNGG – het Gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea – levend een heleboel op zichzelf en helemaal achteraf...’

Tegenover Neng, dacht ik er meteen achteraan, tussen ons de baai, die grandioze baai met kransen wit verwaaiend brandingschuim, en het water is nooit te diep!

Maar dat laatste had ik kennelijk hardop gezegd, want ze vroeg wat aarzelend: ‘Hoezo is het water nooit te diep?’

‘Wil je het echt weten, Lies van Meerten? Hier in die Dakota – die Douglas C 47 – op weg naar onze standplaats Hollandia? Op weg naar je man, je huisje, je boompje, je beestje? Wil je echt weten waarom ik zei dat het water nooit te diep was?’

Ze knikte.

‘Neem nog een sigaret,’ zei ik, ‘want het is een langverhaal. Maar we zullen het kort houden.

Kijk, als ik zeg dat je in de tropen niet “een beetje” op jezelf kunt wonen, dan zeg ik dat niet zo maar! Ik weet er alles van.

Ik woon op een bezopen punt in – néé, buiten – de stad, in een bezopen huis, en meestal in een bezopen stemming. En dat laatste volgens mijn keurige collega’s nog letterlijk ook. En waarom allemaal? Je had op school van die goeie cijfers, werk jij nu HIER? Je kent de grap wel. Maar goed, het ver-

haal! Ik ben in Indië geboren en na de Japanse kampen ging ik naar Holland. Maakte de middelbare school af ondanks een achterstand van vier jaren. En wilde terug! Maar er was geen "terug". Ik leed in die dagen aan een romantische tropenverheerlijking, kocht allerlei boeken over het oude Indië en isoleerde me willens en wetens van het Hollandse leven.

Toen ik klaar was met de HBS werd in Leiden de Indologen-faculteit opgeheven en mijn plan om bestuursambtenaar te worden viel in duigen. Ik ben toen uit pure landerigheid naar de tropische landbouwschool gegaan, hoewel ik nooit een greintje interesse heb gehad voor wat groeit en bloeit... In Deventer ontdekte ik de fotografie en vond daarin een soort expressiemiddel waarin in een beetje kwijt kon wat ik wilde. Maar wat wilde ik eigenlijk? Bij God, als ik er aan terugdenk! Wat wilde ik? Terug, maar naar wat, en naar wie? Naar die piepende deur van de bediendenkamer – ergens in Oost-Java – waarachter een vluchthaven lag voor een klein Hollands jongetje uit een koud christelijk gezin? Een blond knulletje dat hunkerde naar wat lijfelijke warmte... Maar ik dwaal af. Het verhaal nu; de school maakte ik nog wel af en vertrok naar Amsterdam. God, ja, die tijd daarna, de "Amsterdamse" tijd. De vijftigers, de New Orleans Jazz. Rondhangen op het Leidse Plein. Met de fotografie viel geen droog brood te verdienen, maar op een of andere manier was er altijd wel een bijbaantje. Trouwens, we konden in die tijd met zo weinig toe...

Maar ja, dan gebeuren er van die dingen, die in ieder leven moeten gebeuren. Een vrouw, een grote liefde, een echte scheiding en nog wat van die bijbehorende zaken. Nou ja, of ze er bijhoren weet ik niet, maar ze gebeurden wel... Op

een dag las ik een advertentie in de krant waarin men om een landbouwambtenaar vroeg voor Nieuw-Guinea. Waarom ook niet, dacht ik. In een mineurstemming schreef ik een kort briefje. Die hele sollicitatieprocedure op dat statige ministerie in Den Haag en de zogenaamde "tropenkeuring" bleken een klucht. Ze waren veel te blij iemand gevonden te hebben met een echt diploma ondanks het feit dat ik nog nooit praktisch in de landbouw had gewerkt. En dat is niet eens zo'n gemis... Integendeel! Want met landbouw heeft het hier bijna niets te maken. Op Nieuw-Guinea heeft alles met alles te maken. Op zo'n tournee ben je dokter, zending, jurist en voorlichtingsambtenaar. Maar voor die bruine mensen vooral een rare snoeshaan, dát in de eerste plaats. Mijn plicht bestaat er voornamelijk uit om ze te bewegen om bepaalde plantjes te zaaien, waar ze het nut niet van inzien. Of plantjes, die ze al kennen, anders – en béter (vinden wij) – te zaaien. Dat is driekwart van mijn taak! Als ze dat uiteindelijk willen, gaat de rest vanzelf. Want stom zijn ze allerminst, ook al vreten ze rauwe boomlarven...

En omdat ik gewoon Nederlands schrijf en mijn tourneeverslagen illustreer met wat pakkende foto's vindt men mij een bruikbaar ambtenaar. Alhoewel, mijn baas noemde mij eens in zijn jaarlijkse beoordelingsstaat "wat speels". Maar ik ga veel op tournee, dan kunnen mijn getrouwde collega's thuis blijven in hun keurige rijtjeshuizen.

En verder – bij God, dat is zo belangrijk in de kolonie – drink ik wel eens een borreltje met de "Hoogste in den Lande", die een goede vriend was van mijn vader in het vroegere Nederlands-Indië. Je begrijpt, wat kan mij nu verder nog gebeuren? Iemand die wel eens bij de *Goef* komt! De Gouverneur van Nederlands Nieuw-Guinea!...

Het liefste zouden ze in mijn conduitestaat schrijven: "Gek, maar ongevaarlijk", maar zover durven ze natuurlijk niet te gaan.

Ik verdomde het om in een huis te gaan wonen in de Europese wijk met twee andere alleenstaanden; zo'n *boedjanghuis* – een vrijgezellenhuis met altijd rotzooi over de vloer en kabaal tot diep in de nacht... Nee, ik verkoos een bouwval-lige gewezen Amerikaanse officierswoning op een majestueuze berghelling aan de baai van Hollandia.

Het stond op instorten, maar het fundament was van oersterk Amerikaans cement. Enkele maanden salaris en wat bijverdiensten waren genoeg om het geheel wat op te knappen. Elektrisch licht was er niet, maar dank zij wat versierwerk is dat er nu ook. Misschien klinkt het je allemaal wat idyllisch in de oren, maar daar heeft het niets mee te maken. Ik wilde op mezelf wonen, in een eigen huis, en vooral ver weg van het "gedoe"! Dat bedoel ik nu, zoiets kan alleen als je alleen bent, een beetje gek en door je baas "een beetje speels" genoemd wordt.

Jij kan dat nooit doen! Jij krijgt een huis in een rijtje, een marin rijtje, een officiersrijtje nog wel, want ze bouwen de huizen nog alleen maar in rijtjes. Soort bij soort... Je zult geregeld naar de soos moeten gaan, als er iets te doen is. Of als er niets te doen is... Je zult naar de marinewinkel moeten gaan voor je boodschappen. Dat scheelt overigens twintig procent! Je kunt je er doodgewoon niet aan onttrekken, ook al zou je dat willen. Je zwemt in een marinezwembad, je waterskiet bij de marinewaterskiclub. Alles of niets...!

Ik zweeg abrupt, Jezus, wat ben ik weer bezig, dacht ik. Waarom kan ik het niet laten. Waarom vertel ik haar dat alles met een stichtelijk woord als toegift?

'Sorry,' zei ik, 'wat ik allemaal zeg is natuurlijk maar een halve waarheid. Laten we er maar mee ophouden...'

Ze zei even niets, en antwoordde toen wat aarzelend: 'Ik begrijp die andere waarheid wel. Mijn vader was kunstschilder. Ik kom uit een huis waar iedereen een beetje gek was, en waar het altijd een puinhoop was. Wat jij net noemde "altijd rotzooi over de vloer en kabaal tot diep in de nacht". Misschien ben ik daarom wel met een wat rechtlijnige marineofficier getrouwd.' Ze glimlachte even met een verleegen trekje om de mond.

'Goed,' onderbrak ik haar, 'laten we maar ophouden. Zand er over! De zon schijnt weer laaiend en je ziet je man na drie lange maanden terug. Al die Hollandse misère van kolenmannen, vuilnisophalers, VARA en KRO vallen hier van je af. Recht en slecht kan je hier leven tegen een prachtig tropisch decor...'

'Ja,' zei Lies, 'ophouden maar! Maar je moet toch eens bij ons op bezoek komen! Mijn man is erg aardig. En ondanks dat jij het allemaal zo absoluut stelt wil ik toch proberen zo veel mogelijk op mezelf te leven...'

'Oké, Lies, laat vooral de Nieuwguinese zon uw leven binnentreden! Nog even, en we zijn er...'

Ik begon haar het een en ander te vertellen over de streek waar wij overheen vlogen. Hoe er door Amerikanen en Japanners in dat wollige groen beneden ons in 1943 zo bloedig was gevochten.

Direct zou het vliegtuig landen op het vliegveld van Hollandia. Nog even zwenken over het grillig gevormde Sentanimeer dat als een geopende hand met vijf vingers tussen de hoge glooiende berghellingen lag.

Dan weer even de gloeiende landingsbaan, het passagiersloodsje, en de auto naar huis...

De auto van dienst zou er wel niet zijn, want ik had geen telegram gestuurd wanneer ik aan zou komen. Dat deed ik nooit. Er was altijd wel iemand met wie ik mee kon rijden naar de stad.

Het wachtgebouw stond vol met mensen. Er zat zeker een belangrijke *orang* in het vliegtuig. Links een stelletje marineofficieren. Hun petten en epauletten glinsterden in de zon.

Ik wees naar het groepje en zei tegen Lies: 'Je man staat er vast bij. Ik zie je nog wel eens in de stad. Uiteindelijk is het hier een heerlijk land. Héél veel succes!'

Toen ik de koffers bij elkaar had gezocht in de bagageafdeling zag ik Lies al bij het groepje marinemensen staan. De blosjes op haar wangen leken me plotseling overdreven rood.

Wegwezen, dacht ik, snel wegwezen, je hebt je nu genoeg aangesteld! Neng, lieve Neng, *Frank is back in town*. Kom je gauw, deze keer?

En natuurlijk kon ik met iemand meerijden naar de stad. De rit naar huis na een lange reis had bijna iets feestelijks. Het traject werd iedere keer meer vertrouwd. Je herkende bepaalde glooiingen in de weg, de halfnaakte kindertjes bij de kampongs langs het Sentanimeer en de grazende geiten bij het verlaten Chinese graf. Maar naast een aantal dingen, die steeds vertrouwder werden, vielen ook steeds meer nieuwe op. Nieuw geplante bomen, bamboestoelen die gekapt waren, nieuwe prauwen op de kleine primitieve scheepshellingen.

Frank Schoondermark begint met Papoea-ogen te kijken, dacht ik. *Going native* noemden de Engelsen dat in hun koloniën. *Verinlandsen* zeiden wij in ons oude Indië.

De man met wie ik kon meerijden zette me af voor de deur en reed daarna – rode stofwolken achter zich latend – snel de heuvel af naar de benedenstad.

Ik zette de koffers neer op het galerijtje en liep eerst even om het huis heen. De baai lag er nog net zo bij als ik hem zes weken geleden had achtergelaten. Ver weg, voor de oevers aan de overkant een messcherp rif met een witschuimende rand branding, en daarachter de kleine kamponghuisjes.

Wat verderop, midden in de symmetrie van rijen klapperbomen het huis van Nengs vader, de coprahandelaar. Links in de houten muur van het huisje een minuscuul vierkantje – het verschoten gordijn van Nengs kamer. En misschien wel ook zo'n zacht piepende deur en donkere schaduwpartijen rond het lage bamboebed.

Als ik straks de witte vlag gehesen zou hebben, zou Neng hoog op de heuvel het witte rechthoekje zien waaien, en zou ze weten dat ik weer thuis was. De lange solide vlaggestok dateerde nog uit de tijd van generaal MacArthur. De Amerikaanse vlag immers moest in 1944 hoog en triomfantelijk boven de tropische eilanden waaien. Die beroemde keten van eilanden, die een lichtend spoor vormde naar het Land van de Rijzende Zon...

Maar ik had niet meer dan een witte vlag, de vlag van de overgave! Maar wat deed het er toe, ook de oorlog was toch al lang afgelopen...

Neng zou de prauw vaarklaar maken en de baai oversteken. Niet dat ik dat haar ooit had zien doen... Je wist immers nooit hoe lang het zou duren voordat Neng de vlag in de gaten kreeg... Soms duurde het een uur, soms een halve dag. Soms kwam ze pas na dagen met een omstandig verhaal waarom ze zo laat was...

Ik liep terug naar het huis en opende de deur.

'Gek fijn huis, welkom!' zei ik plechtig. De vloer glansde diep ondanks een fijn laagje stof. Hier en daar wat dode vliegen en muggen. De kamer had na zo'n lange afwezigheid iets heel dierbaars voor me.

De grote boekenkast, die de kamer met een harde hoekigheid doormidden deelde, het schrijfbureautje met stapels tijdschriften en kranten erop, de platte radio, de prent van *Werkman* aan de muur en dan dat fijne laagje stof, dat alles in de kamer egaal bedekte. Als een afweer tegen ongewenste indringers, die hun vingerafdrukken er wel in achter moesten laten!

In de aangrenzende slaapkamer pakte ik snel de koffers uit. Vuil goed had ik nauwelijks want het moderne hotel in Biak had zijn werk goed gedaan.

Ik smeed de lege koffers op de linnenkast, ging naar binnen en veegde het dode ongedierte in een hoek.

Toen ging ik achter het schrijfbureautje zitten. Neng, ik ben er weer, dacht ik, wel honderd keer achter elkaar. Neng, ik ben er weer, ben er weer, ben er weer... Toen schakelde ik de radio in en legde een plaat op de pick-up. De *Ouverture Tannhäuser* van Wagner. Hoe ik er aan kwam wist ik niet meer na die hardhandige boedelscheiding, uitgevoerd door mijn gewezen vrouw in dat gewezen verre land achter de horizon. Misschien was hij wel door een fout van de emballeur in mijn boedel terecht gekomen en zat iemand in Tanah Merah met Bessie Smith opgescheept.

De Wagnermuziek was pompeus en gezwollen en op een krankzinnige manier in tegenspraak met het gewone beeld van een laaiende zon boven de baai en stijgende thermieklagen die pijn deden aan je ogen... Ik zette de volumeknop he-

lemaal open en de muziek barstte los over de Humboldtbaai aan de Stille of Grote Oceaan...

Toen nam ik de witte vlag uit de kast en liep naar buiten naar de vlaggestok.

'Neng, ik hijs de witte vlag. De vlag der overgave, Neng! Straks zal je komen, even zacht kloppen op de achterdeur, of even de keel schrapen, een kleine revérence maken, het bruine ondoorgrondelijke gezicht opheffen en de lippen spitsen als groet. Wachtend tot ik iets zeggen... Wat zeg je dan altijd, Frank? De gewone Indonesische groet **SLAMAT DATANG** - gezegend zij uw komst...! De violen van de ouverture hijgden snel en wervelend en de warmte van de middag sloeg over me heen.

Blanke Frank hijst ergens aan de Stille Oceaan een witte vlag begeleid door muziek van Wagner. Hij zal wachten tot een bruin meisje in een prauw snel pagaiend naar hem toe zal komen.

Godsammel! Hoe had ik het allemaal kunnen bedenken? Het leek wel een slot uit zo'n vooroorlogse Bali-film. Camera langzaam uitzoomend tot hoog standpunt... Muziek langzaam aanzwellend. En ik daar naast die vlaggestok, een steeds kleiner wordend figuurtje. Tegen de strakblauwe lucht dan in vette letters **THE END. THE END?** Welnee! Helemaal niet, Neng zou straks komen. **GEZEGEND** zou haar komst zijn...

een mors huis

HET RESTAURANT aan de grote weg naar de haven was net zo grotesk als het landschap eromheen. De lange glooiing van berg naar baai was bezaaid met schijnbaar lukraak neergeworpen lage heuvels, begroeid met taai lichtgroen gras.

In een van mijn eerste brieven naar huis had ik het restaurant van Entje Foe vergeleken met het hotelletje uit die sombere Franse film *Les héros sont fatigués*. Alleen, in de jaren vijftig waren de helden op Nieuw-Guinea nog lang niet vermoeid.

Het plompe gebouw leek uit louter tegenstrijdigheden te bestaan met als trefwoord 'hoog'. Het stond op ongewoon hoge zwartgeteerde palen boven de rode onvruchtbare grond.

Ook de vertrekken hadden absurd hoge plafonds. Aan de grote zaal – meer de gelagkamer – was weinig vakmanschap besteed. Zes zware stutbalken die het dak droegen waren de kern van het interieur. Om de balken waren wat ruwhouten tafeltjes getimmerd met gemakkelijke rotanstoelen. De tafeltjes waren te laag om aan te eten, maar drinken ging uitstekend. En daar ging het ons bij Entje Foe toch om.

Het restaurant stond op de top van een van de vele heuvels. Aan weerszijden waren twee grote open balkons, die, zonder afdakje, geheel in de schaduw lagen van twee bladertij-

ke cherrybomen. Ruim driehonderd meter achter het gebouw lag de baai, onzichtbaar door de rijen zacht glooiende heuvels, maar altijd hoorbaar door het ruisen van de branding.

Entje Foe was een 'westers opgevoede' Chinees, zoals dat in oud-Indië zo treffend werd gezegd. Het betekende dat hij keurig Nederlands had leren spreken op de HCS - de Nederlands-Chinese School. Als de verhalen juist waren, had hij in het naoorlogse Indië jarenlang vastgezeten voor een haast Amerikaans opgezette bankroof. Maar de verhalen waren hier zelden juist.

Bankroof of niet, Entje Foe had een heilig ontzag voor het echte gezag in de kolonie. Het was algemeen bekend dat de kwaliteit van het eten evenredig was aan de rang en salaris-klasse van de klant. De resident van Hollandia en andere hoge bestuursambtenaren aten altijd zeer copieus bij Entje Foe. De lagere ambtenaren en zij die werkten bij een dienst die Entje Foe toch nooit nodig zou hebben, zoals de Dienst Leprabestrijding, aten beduidend slechter. Maar 'such was life' en niemand die zich erover opwond. Trouwens, daar was het in de regel ook te warm voor.

Wij - de boedjangs of vrijgezellen - kwamen toch voornamelijk om te drinken op een van de balkons. En - om het ravijn te vullen. Naast het linkerbalkon lag op zo'n vijftien meter een ondiep ravijn, waarin alle lege drankflessen werden gegooid. Het was een krankzinnig gezicht, de hellingen van het ravijntje lagen bezaaid met honderden, nee, duizenden lege flessen.

Als het volle maan was en wij door de drank wat moeite hadden met de contouren, leek het ravijn een zachtgroene glazen schacht in het donkere heuvelland, of een giganti-

sche buitenaardse vuurvlieg, die na een lange reis door het heelal even was neergestreken langs de baai van Hollandia. Verder waren de duizenden flessen een bron voor allerlei woordspelingen. 'De Hollanders gaan pas naar huis als het ravijn van Entje Foe vol is', of 'Ze heeft 'm er meer in gehad dan er flessen in het ravijn liggen'. Bij Entje Foe hoefde niets en mocht alles.

Zo hing er plompverloren tegen een van de hoge stutbalken een verweerde ets van de Westerkerk, die, omdat hij door aangeschoten klanten nogal eens naar beneden was gehaald, nu door Entje Foe zeker drie meter hoog was opgehangen. Wat natuurlijk alleen maar averechts werkte. Ook wij hadden eens - vol rondjes bier en met een stel Hollandse mariniers in huis - de ets na een gewaagde klimpartij van de balk gehaald en voorzien van allerlei kanttekeningen.

Een van de mariniers had een grote pijl getekend naar een huis aan de overkant van de kerk, waarin volgens hem de beste kroeg van Amsterdam te vinden was. Op de achterkant van de prent stond nu in dronken hanepoten: 'In deze kroeg komen wij één jaar nadat het ravijn vol is bij elkaar. Zo waarlijk helpe ons Godallemachtig. Hollandia, Mei 1959'. Bij die gelegenheid - of was het een andere - was ik op de tafel gesprongen en had uitgeroepen: 'Wij, Hollanders en Papoea's bouwen samen aan een nieuwe toekomst voor dit klote eiland. Schouder aan schouder aan schouder. En waarom, dames en heren? Omdat we zo vreselijk bezopen zijn. Ja, damuschehere... Laten we woest drinken in een mors huis. Hé, da's niet van mezelf hoor. Dat is van een dichter. Nee, de koning der dichters! Lucebert, de Prins van de Vijftigers. God, gelijk heeft-ie. Woest bier drinken in

een mors huis. Want Nieuw-Guinea is het morste huis dat ik ken, morsdood ook...' De mariniers hadden mijn woordenvloed onthutst aangehoord, maar gelukkig snel een nieuw rondje besteld. Het restaurant van Entje Foe, vonden wij in die dagen, was de belangrijkste toko van heel Nieuw-Guinea.

Met de komst van honderden nieuwe Nederlandse ambtenaren werd het er steeds drukker. Ook het flessenravijn was de laatste tijd met sprongen vooruit gegaan. De schaarse planten, die in vroeger jaren hardnekkig geprobeerd hadden de flessen te overwoekeren, hadden de moed opgegeven en 's avonds glansden sreen de duizenden lege flessen.

Die avond met Harry vormde geen uitzondering. Een gewone Entje Foe-avond zou je kunnen zeggen. Toen ik binnenkwam was het bekende gezelschap weer present en voor ik goed en wel zat, stond er een biertje klaar. *Seperti biasa...* zoals gewoonlijk.

In het midden van de kring zat Harry, eigenlijk 'troonde', want wij vonden hem de grootste man van het westelijk halfmond. Hij was ca. twee meter lang en enorm breed en sterk. Overigens deed hij niets bijzonders met dat grote lijf, hij werkte als analist op een laboratorium, was ongeveer tien maanden op Nieuw-Guinea, en er was iets met hem... Eigenlijk niet met hem, maar met zijn vrouw. Harry was getrouwd, maar – ook zoals gewoonlijk – alleen 'uitgekomen'. Na een maand of vier had hij nooit meer over zijn vrouw gepraat en was een trouwe klant geworden van Entje Foe. Na wat scènes en vechtpartijen in de binnenstad werd het duidelijk dat mevrouw Harry nooit meer deze

kant uit zou komen. Kwaadwillige verlating, had de advocaat gezegd. *Salah wissel* riepen wij in zo'n geval, het treintje van mevrouw Harry had een andere wissel genomen. Zelf praatte hij er nooit over en bij Entje Foe vroeg niemand er naar. Entje Foe zelf vroeg al helemaal nooit iets. Ook die avond lette hij weer op ons als een slimme jeugdherbergvader. Als de glazen leeg waren, vertoonde hij zich met een soort verontschuldigend handgebaar even op het balkon en zorgde ervoor dat er snel werd bijgeschonken. Wie de rondjes gaf en hoe vaak werd ons meestal aan het eind van de maand pas goed duidelijk door de hoogte van de rekening. Maar zo was het leven aan de evenaar nu eenmaal. Ook vanavond zouden we na afloop de flesjes in het ravijn mikken want eens moest-tie toch echt vol...

'Ik moet niet teveel drinken vanavond,' zei Harry plotseling, 'want...'

'Drink je dan wel eens te weinig,' riep iemand net iets te luid.

'Nee, maar ik krijg straks telefoon uit Amsterdam. Het zal mijn moeder wel zijn. Ik heb in maanden niet meer geschreven. Maar de naam van de aanvrager zei me niks. Die was weer eens verminkt doorgekomen. Alles komt hier altijd verminkt door.'

Toen Harry een half uurtje later wilde opstappen, zei een van ons: 'Harry, waarom laat je het telefoontje uit Amsterdam niet op dit nummer overzetten. Straks vallen er weer gesprekken uit en ben jij onderweg als de verbinding door komt. Wij houden onze mond wel als je belt en zetten de muziek wat zachter. Doe dat nou, Har, voor je moeder heb je toch wel een verhaaltje klaar. Misschien heb je wel een erfenis gekregen. Dat vieren we dan gelijk!'

Wij vielen hem luid bij. Harry sjokte naar de gammele telefooncel naast de bar en kwam even later, wat verlegen glimlachend, terug. 'Geregeld,' meldde hij opgewekt.

Hij dronk in het begin maar weinig. Maar goede voornemens werden ook bij Entje Foe zelden beloond. Zoals gebruikelijk waren er atmosferische storingen, en waren de gesprekken met Nederland ruim twee uur vertraagd. Harry was door het lange wachten toch voor de bijl gegaan en had naast zijn stoel een flink rijtje lege flessen staan. Eindelijk, tegen twaalf uur, rinkelde de telefoon. Omdat Entje Foe nergens te zien was, liep ik naar de cel en nam de telefoon aan.

'Telefoon uit Amsterdam voor meneer Hogewoud,' hoorde ik zeggen.

'Harry, je telefoon.'

Hij kwam waggelend op me af. 'Jezus, ik had nooit zoveel moeten zuipen,' zei hij, 'maar goed, je kan gelukkig niets ruiken aan de andere kant van de lijn.'

Ik liep terug, maar hoorde achter mijn rug Harry hard en verschrikt uitroepen: 'Wat, met WIE?' En een fractie van een seconde later: 'Jezus nogantoe! Zo...jé. Tisser eigenlijk? Tisser?'

Ik begreep dat het zijn moeder niet was, maar de vrouw die niet deze kant uit had willen komen en draaide mijn stoel een halve slag, zodat ik Harry kon blijven zien. Hij stond, door zijn lange lijf, wat gebogen in de kleine cel, de ogen dicht, en knikte wezenloos met het grote hoofd. Bijna ritmisch. De anderen om mij heen waren in een druk gesprek gewikkeld en merkten niet wat daar in de telefooncel gebeurde. Het moet zijn vrouw zijn, dacht ik voortdurend. Wat een ellende. Waarom hadden we hem zo veel laten drinken?

Harry had nu zijn hand bijna recht voor de borst gestrekt, zijn wijsvinger beschreef cirkels in de lucht, heel traag en heel bedachtzaam. Wat moest ik doen? Wat doe je in zo'n geval? Naar Harry toelopen en hem de haak uit de hand nemen en Amsterdam uitleggen dat er met Harry nu niet te praten viel? En wat zou Harry dan doen? Mij de hoorn uit de hand rukken en mijn kop inslaan?

Hij begon weer te praten. 'Zo, zo...', hoorde ik hem zeggen. 'Of ik dronken ben? Nou reken maar! Liederlijk dronken. Nee, nou niet gaan zeiken, daarvoor ben ik...' Hij stokte, 'daarvoor ben ik... te MOE.' Hij zei het met een donkere, harde Oe-klank. 'Trouwens...' Maar de rest kon ik niet verstaan, want het gezelschap om mij heen werd steeds luidruchtiger. Hij praatte met zijn ex – ik wist het nu zeker – over een afstand van achttienduizend kilometer. Hij verstond haar zo goed alsof ze bij Entje Foe in de keuken naast hem had gestaan. Hij zag haar gezicht voor zich en kende al de bewegingen die ze bij het praten maakte. Het knipperen van de ogen, het spitsen van de lippen, maar er lagen achttienduizend kilometer tussen. En zij had hem voor de volle achttienduizend kilometer in de steek gelaten.

Harry schudde plotseling verbeten. 'Nee,' zei hij luid: 'Godverdomme, NEE...' en begon hoog gierend te lachen. Toen greep hij met een flitsende beweging het snoer en hief de hoorn ver boven zijn hoofd. Met toegeknepen ogen keek hij naar het zwarte glimmende ding dat nu – zachtjes heen en weer slingerend – boven zijn hoofd hing, en begon te grommen als een gewond dier.

'Harry,' riep ik luid. De anderen keken op en zagen Harry in het kleine celletje staan met de zwarte telefoonhaak boven zijn hoofd. Er viel een ijzige stilte en Harry leek uit zijn

trance te ontwaken. Hij plukte de telefoonhoorn uit de lucht, hield hem tegen zijn borst onder zijn kin en zei - zwaar hijgend - : 'Weet je, Eefje, weet je wat je bent... een ROTWIJF... een godsgruwelijk ROTWIJF...' Hij draaide zich een halve slag om en keek glazig onze kant uit. De telefoon viel uit zijn handen. Het had alles bij elkaar nog geen twee minuten geduurd. Telefoon uit Amsterdam voor meneer Hogewoud. Jezusnogantoe. Ik moet naar hem toe gaan, dacht ik, en iets zeggen. Maar wat?

Hij liep weg uit de cel, bleef even zwaaiend voor ons staan en viel toen met een plof in zijn stoel. Hij zat als versteend, met toegeknepen ogen en knarsende tanden. Een grote logge olifant in een valkuil. En wij, de jagers, keken toe.

'Klootzakken,' zei hij plotseling, 'klootzakken, waarom moest ik zoveel zuipen? Ik ga naar huis. Donderstraal ook allemaal op...' Hij zakte achterover in zijn stoel en sloot de ogen. Niemand zei wat. Plotseling schoot hij overeind.

'Hé, luister eens. Wie van jullie durft er bij mij achterop de motor? Nou, wie rijdt er met mij mee? Jullie moeten toch ook naar de binnenstad? Vooruit, wie dan? Schijtljisters dat jullie zijn!'

Niemand zei wat.

'Harry,' riep ik, 'doe nou niet zo belazerd. Laat Entje Foe je straks naar huis brengen met de auto. Wij regelen dat wel.' 'Jullie regelen niks. Ik moest toch zo nodig blijven. Het was hier toch zo gezellig. Nou, wie rijdt er met mij mee?' Zijn toon werd dreigender. 'Nou wie? Klootzakken dat jullie allemaal zijn...'

'Ik, Harry,' hoorde ik mezelf zeggen. 'Ik rij met je mee.'

'Afgesproken.'

Waarom had ik het gezegd? Om iets goed te maken? Ik wist

het niet en beet de anderen toe: 'Vooruit, lazeren jullie maar op. Ik rij met Harry achterop de motor mee, en niemand hoeft achter ons aan te rijden. Als het niet goed gaat, lees je het morgen wel in de krant.' Echt bang was ik niet voor de rit. De koude nachtwind uit zee zou Harry wel snel ont-nuchteren, en daarbij, op dit onchristelijke uur zou er toch bijna geen verkeer zijn. En wat deed het er allemaal toe? Het was een gewone avond bij Entje Foe. Even later hoorde ik het starten van auto's, scooters en motoren.

'Die zijn weg, Harry.'

Hij lag weer languit in de stoel, zijn mond vertrokken tot een grijns. 'Ik heb...' zei hij, 'daarnet telefoon gehad uit Amsterdam...' Hij zweeg weer.

'Ja,' zei ik, 'en dat viel niet zo goed, hè?'

'Nee, nee...' Met een schokbeweging boog hij het hoofd naar mij en keek mij doordringend aan.

'Zullen we nog één biertje nemen,' zei hij wat kleintjes, 'ik ben weer vreselijk nuchter.'

'Goed, Harry, eentje dan, en dan gaan we naar huis!'

Ik ging even naar het toilet en toen ik terugkwam was Harry verdwenen. Voorzichtig liep ik de houten trap af, maar zag hem nergens. 'Frank,' hoorde ik hem roepen.

Ik zag dat hij met zijn motor tot vlak bij het flessenravijn was gereden. Hij lag met het hoofd op zijn stuur en huilde.

De tranen stroomden over zijn wangen. Ik legde een hand op zijn schouder, maar hij leek het niet te merken. Harry keek met grote, betraande ogen naar die baaiervan groene flessen, beschenen door een klein maansikkeltje.

'God, wat is dat mooi, dat glimmende groen van die flessen. Maar wat een keléreland hier... werken en bier zuipen...d's alles. Dat was jij toch van dat bier drinken in een mors huis... van dat morse huis...?'

'Ja, dat was ik, of liever gezegd, eigenlijk een ander, maar ik was het die het toen zei, ja. Harry, gaan we nu naar huis?' Met een ruk ging hij overeind zitten en zei, wat tranen wegslikkend: 'Naar huis, ja. Wie rijdt wie? O ja, ik rij en jij achterop. Maar ik rij wel voorzichtig hoor! Wees maar niet bang.' Hij keerde de motor en even later reden we de heuvel af de grote straatweg op.

Harry reed hard, maar bleef keurig op de goede weghelft en leek de motor goed in zijn macht te hebben. Toen we voorbij de top van de berg waren, die tussen baai en binnenstad lag, sloeg hij bij de driesprong plotseling de zandweg naar links in.

'Waar ga je naar toe, Harry,' brulde ik boven het motorge ronk uit.

'Naar het oude Japanse vliegveld, lekker scheuren en achtjes rijden.'

Lekker scheuren en achtjes rijden, vooruit dan maar, op naar het Japanse vliegveld. En zo reden we nog zeker een half uur achter de felle stralenbundel van de koplamp aan naar die honderden meters lange streep beton tussen twee Nieuwguinese heuvels in, een lange landingsbaan die na een Amerikaans bombardement nooit was afgemaakt.

Tussen de scheuren in het beton groeiden hier en daar vaak manshoog struiken en kleine bomen. Harry begon rondjes te rijden, haakse bochten, en deed een reeks remproeven alsof het een rijexamen betrof. Met dat verschil dat alles in een razend tempo ging.

Hij reed feilloos, na ieder straaltje van rijdressuur hard BRAVO brullend. 'Harry,' riep ik op een gegeven moment, 'laten we nou naar huis gaan, we kunnen toch niet de hele nacht door blijven rijden.'

'Waarom niet. *Why not?*' zong Harry. 'Benzine genoeg in de tank.' Maar zijn bewegingen werden toch steeds trager.

Toen klonken er plotseling in de verte stemmen. In het felle licht van de koplamp flitsten wat schaduwen tegen de heuvels. Een groepje Papoea's kwam onze kant op, mannen, vrouwen en kinderen. Allen zwaar beladen met draagtassen en manden. Vroege groenteverkopers, vermoedde ik, op weg naar de markt in de binnenstad.

Ze bleven staan op een smal paadje naast de landingsbaan. Voor hen waren we niet veel meer dan twee gekke blanken op een motorfiets, en voor ons waren zij niet veel meer dan wat zwarte gestalten op een zijpaadje.

Plotseling kreeg Harry ze in de gaten en spurtte op ze af. Hij remde plotseling en met gierende banden kwamen we voor het groepje tot stilstand. Harry zette de motor af, boog diep met zijn hoofd op het stuur en zei – ieder woord sterk benadrukkend: '*Selamat malem, soedara papoea* – goedenavond, Papoea-vrienden...'

Niemand zei wat terug. Alleen een klein jongetje begon plotseling hard te lachen. Zijn heldere kinderlach schalde over het veld. De man achter hem siste 'DIAM' – stil – en gaf het kind een klinkende slag om de oren. Ze bleven nog even kijken, draaiden zich plotseling – als op commando – tegelijk om en verdwenen in de zwarte nacht.

Harry draaide het contactsleuteltje om en voor de zoveelste maal sprong de motor het beton op. Hij reed nu de baan in zijn volle lengte een paar keer heen en weer. Toen stopte hij plotseling en zei fluisterend: 'Ik moet kotsen.'

We stapten af en liepen naar een verhoogde berm aan het eind van de baan. Harry viel neer op de grond en met heftige schokbewegingen, die het enorme lichaam deden

opspringen, begon hij nu in golven over te geven. Zijn ogen waren gesloten, twee smalle spleetjes in een groot rood vertrokken gezicht.

Toen Harry eindelijk uitgespuugd was, rolde hij een paar keer om zijn as naar beneden, tot hij op het koele beton van de landingsbaan lag. Daar bleef hij een tijdje bewegingloos liggen, kwam toen langzaam overeind, slikte een paar keer nadrukkelijk, spoog op de grond en zei: 'We gaan naar huis, rij jij maar...'

Op de terugweg kwamen we de vroege marktgangers nog tegen. Ditmaal groetten ze ons, in koor en bijna uitbundig. We kenden elkaar nu.

feest in de jachtclub

TOEN IK, na de middagpauze, het kantoor binnenliep vertelde de secretaresse van de baas mij dat er voor mij gebeld was door meneer Harbraken. Zij sprak de naam Harbraken met enig ontzag uit. In de Nieuwguinese ambtenarenwereld vervulde hij – zeker voor háár – een topfunctie. De telefoontjes die voor mij doorkwamen waren in haar ogen meestal niet zo belangrijk. Sterker nog, het waren meestal maar rare *orangs* die voor meneer Schoondermark opbelden, maar het telefoontje van vanmorgen was er één van een echte *toewan besar*, mééster Harbraken, van de gouvernementssecretarie.

Wat later had ik hem via wat lagere goden aan de lijn. Zijn stem klonk, zoals gewoonlijk, uitgelaten en joviaal. ‘Schoondermark, wat fijn dat je zo vlug terugbelt! Luister eens, je weet natuurlijk dat zaterdag over twee weken het grote feest begint ter gelegenheid van het afscheid van Jan Rooswinkel. Daar zul je wel het een en ander over gehoord hebben.’

Maar ik was – na een lang tournee – net weer twee dagen in de hoofdstad, en had dus nog niets goed gehoord.

‘Nou, meneer Harbraken,’ onderbrak ik hem, ‘ik ben net terug van de Waroppen en weet nog van niets...’

‘Oh nou, je weet natuurlijk wél dat Jan Rooswinkel en zijn vrouw in al die jaren dat ze op Nieuw-Guinea hebben gezeten, ontzettend veel voor onze club hebben gedaan. Echt,

ontzettend veel! Wij willen ze als dank een daverend afscheid geven. 's Middags een grote autorally, en 's avonds een geweldig feest in de Jachtclub, waar natuurlijk iedereen komt...'

Iedereen behalve ik, dacht ik, maar hij ratelde door: 'We hebben allerlei attracties, een goede band en in de tuin van de club een groep Papoea-dansers uit Sentani. Het wordt iets groots! De gouverneur komt zelf ook nog even...'

'Lijkt me enig, éinig!' zei ik wat mat in de zwarte hoorn.

'Wat zeg je?' vroeg hij.

'Nee, niets bijzonders, gaat u door. Maar ik begrijp niet goed wat ik met dat afscheid van Rooswinkel te maken heb. Ik ben niet eens lid van de Jachtclub!'

'Nee, dat hoeft mij niet te vertellen,' riep hij uit, alsof hij me dat echt kwalijk nam. 'Maar we zouden graag willen dat jij die avond foto's maakte. De kwestie is...'

'Dat mag ik niet,' viel ik hem in de rede, 'we hebben laatst na een enorme ruzie over die fotobedoening duidelijk afgesproken dat wij als amateurfotografen geen foto's zouden nemen van festiviteiten, als dat ook gedaan kon worden door beroeps. Belt u Charles Tol maar op, of Frans van Lingen. Wij, als ambtenaren, meneer Harbraken, mogen hen het brood niet uit de mond stoten. Zo luidt de afspraak, en ik hou mij aan afspraken, zelfs op Nieuw-Guinea.'

'Toe, Schoondermark, hou je geestigheden voor je, wil je? Van die afspraak ben ik al lang op de hoogte. Ik zit hier wat langer dan jij, beduidend langer, denk ik, en ik heb meer met dit bijltje gehakt. Met Frans van Lingen doen we geen zaken meer. Dat gaat jou verder niets aan, maar zo is het nu eenmaal, en Charles is op die datum in Sorong. Iets doen voor de Shell. Trouwens, hij was het zelf die jou aanbeval,

dus wat dat betreft is er geen vuiltje aan de lucht. Je moet niet altijd zo vlug zijn met antwoorden, als ik je een goede raad mag geven.'

'Dat mag,' antwoordde ik, 'maar ik weet zelfs niet of ik wel kan, want er staat, geloof ik, rond die datum een tournee voor de deur.'

'Oh, maar dat regel ik wel even met je baas,' riep hij met een opgewekt toontje in zijn stem, 'één telefoontje aan de grote Peter Marcks en we zetten dat tournee van jou op een later tijdstip. Dat doet-ie best voor Jan Rooswinkel...'

WE zetten, dacht ik wat bitter, godverdomme, WE zetten... zo regelen de referendarissen de zaken op Nederlands Nieuw-Guinea...

'Maar, meneer Harbraken,' ging ik verder, 'is er nu echt in heel Hollandia – deze *beautiful city of nonsense* – niet iemand anders die de hele avond in de Jachtclub met een fototoestel op zijn buik wil lopen?'

'Oh, genoeg, mijn jongen, genoeg, en zelfs mensen die een stuk aangenamer zijn dan jij, maar die maken niet zulke goede foto's. Haha! Werk nu eens een keertje mee. Desnoods contre coeur. Trouwens, je doet het niet voor niets. Je drinkt gratis, dat spreekt vanzelf, je krijgt transport voor je apparatuur en verder doen wij – ik bedoel natuurlijk Tip, mijn secretaresse – de hele administratie. Je geeft haar de genummerde negatieven op en jij krijgt van haar later keurig de bestellingen door. Zeg nu eens gewoon "ja dat doe ik" en doe niet altijd zo verdomd exclusief...'

Exclusief, dacht ik, wie is er hier nu exclusief? De voorzitter van de Jachtclub te Hollandia, meester Jean-Paul Harbraken, of de landbouwambtenaar, bezoldigingsregeling landsdienaren Nieuw-Guinea schaal II, Frank Schoondermark?

Maar wat deed het er allemaal toe? Trouwens, ik had geld nodig, en betalen zouden ze!

‘Goed, meneer Harbraken,’ antwoordde ik hem, ‘laat ik eens een keer gewoon “ja” zeggen. Transport heb ik zelf. Vrij drinken doe ik graag, dat weet heel Nieuw-Guinea – van Sorong tot Merauke – dus sta ik zaterdag over twee weken met mijn Rolleiflex om zeven uur precies in uw club. Dat kost u dan, los van de bestellingen, zo’n honderdvijftig gulden, *all in...*’

‘Fantastisch,’ zei Harbraken opgelucht, ‘ik wist wel dat je het zou doen. Maar jij begint altijd met “nee” te verkopen, daar had Peter Marcks mij al voor gewaarschuwd. “*Djoewal mahal*” – duur verkopen – noemden wij dat vroeger in Indië. Haha...’

‘Ja, meneer Harbraken, *djoewal mahal*, zo noemen we het hier ook nog steeds, maar ik zal er zijn. Alles is geregeld en goed afgesproken. Dag meneer Harbraken...’

Hij riep nog wat, maar ik legde snel de hoorn op de haak.

Zelfs aan de buitenkant van de Jachtclub was te zien dat een geliefd sooslid afscheid zou nemen. Voor het gebouw drie rijen dik auto’s met achter de voorruit een groot nummer – de rally was kennelijk niet al te moeilijk geweest – en boven de toegangsdeuren een spandoek ‘Nou tabeh Jan!’

Nadat ik in de foyer mijn foto-apparatuur in gereedheid had gebracht liep ik de grote zaal in. De eerste die ik zag was Charles Tol, die aan de ingang alle binnenkomers stond te fotograferen.

‘Wel, godverdomme,’ riep ik luid, ‘wat doe jij hier Charles? Je zou in Sorong zijn bij de Shell, en ik zou hier de foto’s maken.’

Hij keek me onthutst aan. 'Verrek, Frank, heeft Harbraken jou dan niet opgebeld? De reis naar Sorong is een week uitgesteld en toen ik dat hoorde heb ik Harbraken...'

Ik liet hem niet uitspreken en liep de zaal in op zoek naar Harbraken. Deze stond, naast het grote podium, met wat mensen te praten.

'Meneer Harbraken,' riep ik uit, 'wat is dat, verdomme, voor een manier van doen? U vraagt mij twee weken geleden om foto's te maken. Ik zeg dat ik moeilijk kan en geen zin heb en ik kom hier... wie staat daar te fotograferen? Charles Tol! Wat is dit nou toch weer, godbetert...'

'Ach, god, Schoondermark,' riep hij wat bedremmeld uit en sloeg zich theatraal op het voorhoofd. 'Jezus, wat stom van me! Ik heb je helemaal vergeten te bellen. Ik had je natuurlijk moeten waarschuwen, maar ik heb het ook zo druk gehad, zo verdomde druk...! Hè, wat vervelend nu.'

'Ja, Charles is nu eenmaal lid van de club en ik niet, nietwaar?'

'Toe nou, Schoondermark,' viel hij mij in de rede, 'maak toch niet meteen zo'n kabaal. Ik ben het *betoel-betoel* vergeten. Mijn excuses. Leg de boel maar weg en ga meefeesten. Het spijt mij echt ontzettend! Je wordt natuurlijk betaald!' Ik wilde nog wat terugzeggen, maar wist meteen dat het niet de minste zin had, draaide me om en liep naar de bar, achternagelopen door Charles Tol.

'Sorry, Frank, ik wist het echt niet hoor! Laten we samen doen, ik doe de binnenkomers en de toespraken, en jij later het dansen en de bingo! We kunnen Harbraken toch ook samen een poot uitdraaien!'

'Goed Charles,' riep ik zonder er al te veel bij na te denken, 'ik ga vast beginnen met hem een poot uit te draaien bij de bar...'

Gelukkig zag ik Jaap Moreelse zitten, een jurist van het bureau Wetgeving, de enfant terrible van Hollandia, die met een stierevaart overal tegenin ging, en befaamd was om zijn talrijke *per kara's* – van die Indische kwesties die schijnbaar om niets gingen, maar die 'om de eer' moesten worden uitgevochten.

Jaap zou mij zo bedelven onder een stortvloed van woorden, anekdotes, verdachtmakingen en sterke verhalen, en dat kwam mij eigenlijk bijzonder goed uit.

De Papoea-bediende achter de bar knikte kort met het hoofd en trok vragend de wenkbrauwen op.

'De naam is Schoondermark,' zei ik op een wat patserig toontje, 'de drank is een dubbele whisky met veel ijs, en de gene, die dat allemaal zal betalen is *Toewan Kandjeng* – de Edelhoogachtbare Heer – Harbraken, maar die ken je ongetwijfeld.'

Hij antwoordde gelukkig niet, haalde even een schouder op, keerde zich abrupt om en ging mijn bestelling klaarmaken. Even later stond hij weer achter de bar, onbeweeglijk te staren naar de deinende massa in de zaal.

In zijn zwarte gezicht glansden de ogen, zo nu en dan oplichtend door het flitslicht van Charles Tol. Ik draaide me half om en zag Charles druk gebarend om de paren heen lopen. De ellende, dacht ik, tientallen keren zo'n belangrijk mannetje met een bijbehorend belangrijk vrouwtje in het matglazen kadertje vangen, instellen, afknippen, transporteren en wachten op de volgende.

Straks, als de gouverneur werkelijk zou komen, zou de ramp nog groter worden. Iedereen zou de man proberen aan te spreken in de hoop dat de fotograaf binnen handbereik was.

Wat drijft deze mensen toch? Waarom gedragen ze zich zo lullig? Ze zijn hier toch ook eens – redelijk onbevangen – aangekomen met een paar, desnoods hele kleine, ideaaltjes? Waarom worden ze zó, en vooral, waarom worden ze snél zo? Ik gleeed van de barkruk af en liep op Jaap Moreelse af. 'Jaap, waarom doen al die mensen toch zo besodemieterd? De meesten komen hier toch met gewone Hollandse ideeën. Na een paar maanden ken je ze niet meer terug. Die dikke kroppen alom, die koloniale maniertjes, altijd over "grafnegers" spreken als ze Papoea's bedoelen. Waarom doen ze hier zo anders dan vroeger in Wijk bij Duurstede? Wat is dat toch, Jaap?'

'Heel simpel,' zei Jaap, en draaide zich naar mij toe, 'ik kan je dat precies vertellen, da's niet zo moeilijk.'

Goed zo, dacht ik, Jaap zou met zijn juristenaplomb de zaak eens even fijn uit de doeken doen.

'Het is die verdomde ambtelijke molen die hier iedereen kapot maalt. Alles gaat hier toch nog altijd op zijn *Nederlands-Indisch*! De wetgeving, de manier van werken, en vooral de manier van met elkaar omgaan. De mensen, die uit Nederland zijn uitgezonden, die veelgeroemde **UITGEZONDEN KRACHTEN** – meestal nauwelijks *krachten* te noemen –, verdienen wel een veelvoud van wat ze in Nederland in het handje zouden krijgen. Dan ga je toch al gauw geloven dat je écht geweldig bent. Al helemaal, als je tegenover je de Papoea's vindt, nog levend in het Stenen Tijdperk, en van hun gezond niet afwetend. Of de grote groep Indo-Europeanen, die **LOKAAL** aangetrokken arbeidskrachten, die een schijntje verdienen, maar die toch stuk voor stuk veel beter weten dan jij of ik hoe je *kajoe poetih* moet verbouwen, of welke vis een beetje duurzaam te conserveren is. Maar ze

hebben toch maar te doen wat die blanke uitgezonden kracht goed dunkt, al heeft die nog nooit een klapperboom van dichtbij gezien. Dat levert toch belachelijke toestanden en belachelijke lieden op. Zonneklaar!

Maar ook die Hollander uit Wijk bij Duurstede wordt op zijn beurt weer gediscrimineerd. Aan iemand zijn huis kun je hier zien wat-ie verdient. Woningtype I - 130 vierkante meter - voor de hogere goden; woningtype II - honderd vierkante meter - voor de wat mindere goden, en dan woningtype III - krap tachtig vierkante meter - voor het gewone volk, ook al hebben ze tien kinderen. Goed, de tijd van de Indische soos met aparte tafeltjes voor vijfhonderd en voor duizend gulden maandsalaris is voorbij, maar de jonge bestuursambtenaren moeten toch nog altijd op de feestjes van hun baas de koffie rondbrengen. De man die het hier ver zal schoppen is toch de man, die de brieven aan hem gericht terugzendt omdat hij niet 'Weledelgestreng' is, maar 'Hoogedelgestreng'. Discriminatie, mijn jongen, vanaf de dag dat ze hier voet aan wal zetten en daar krijg je dikke kroppen en koloniale maniertjes van... Maar, Frank, wat doe je getergd? Hebben ze je weer eens op de ziel getrapt? Spreek vrijuit, Japie noemt nooit namen, hooguit initialen, en da's hier duidelijk genoeg voor die paar honderd mensen.'

Ik vertelde hem kort wat er gebeurd was.

'Moet je daar nou zo druk om maken?' vroeg hij verbaasd, 'in dit land hangt toch alles als los zand aan elkaar; het gaat er toch om dat je plannen maakt, liefst véél plannen; en géén afspraken, voorál geen afspraken. En dat bedoel ik niet eens zo vals als het klinkt. Omdat vliegtuigen en boten toch niet op tijd vertrekken en aankomen vervallen op Nieuw-

Guinea toch honderden afspraken, nietwaar? Jouw tournee is met een pennestreek verzet, net zoals de tournee van Charles voor de Shell met een pennestreek werd verzet...

Zo werkt dat hier toch, wat krijgen we nou? Nee Frank, dan had je in Holland moeten blijven, waar de treinen altijd op tijd rijden. Weet je, vaak ben ik blij dat ze hier niet rijden, die nette Hollandse treinen... Hij zweeg even.

'Het is hier toch net de Middeleeuwen. Vroeger dacht ik dat de schilder Jeroen Bosch een knap ongebreidelde fantasie had. Maar niks hoor, in dit land van Jeroen Bosch zie je dagelijks zijn gedrochten om je heen, letterlijk en figuurlijk... En wat geeft het allemaal?

Luister nou, dit is toch een schitterend land! Wat je hier om je heen ziet, dat is toch gewoon niet na te vertellen. Die tournee van jou laatst, die lange trage vuilbruine Mamberamo-rivier af, *into the heart of darkness*, zo'n kans krijg je toch nooit meer? Dat was toch iets geweldigs!

En Frank, voor je het weet is het voorbij. Het duurt hier ook niet eeuwig. Vandaag of morgen worden wij hier ook uitgeflikkerd! Nederlands-Indië *exit*, maar ook Nederlands Nieuw-Guinea wordt een keer *exit*, en dan heb jij het allemaal meegemaakt. Wat maak je je nou druk om een niet nagekomen afspraak!

Hij draaft door, dacht ik, grandioos door, of was ik het zelf geweest die de zaak onnodig op de spits gedreven had?

'Jaap, je bent geweldig!' riep ik, net iets te luid, 'ik zie het al staan in je proefschrift als twaalfde stelling: "Het verdient aanbeveling dat ontwikkelingswerkers zich terdege verdiepen in het werk van Jeroen Bosch alvorens zij afreizen naar de derde wereld".'

Hij lachte wat verlegen, en draaide zich abrupt om.

Ik bestelde een dubbele whisky en liep naar buiten waar Papoea-dansers uit Sentani bij het licht van fakkels in een grote kring dansten.

Ze waren prachtig beschilderd en de paradijsvogelveren golfd en in hun dikke kroeshaar. Door de flakkerende vlammen van fakkels lichtten de helle kleuren onregelmatig en flitsend op.

Het eentonige gezang werd begeleid door korte roffels op de handtrommels. De harde dansmuziek die uit de zaal kwam leek de dansers niet te deren. Ze hadden niets van de wilde negerstammen die wij in het Westen kenden van documentaire films. Integendeel, ze liepen haast afgemeten en rustig hun rondjes, en zongen ingehouden en vrij monotoon hun teksten.

Had Jaap Moreelse dan toch gelijk? Was het eigenlijk niet prachtig dat je vanuit de zaal met harde westerse dansmuziek in nog geen vijftig passen bij een Papoea-dansgroep kon zijn, die daar op dat strookje gras ook dansten, maar helemaal naar eigen en vooral oeroude Jeroen Boschmaatstaven?

Toen ik terugkwam in de zaal sloeg de hitte mij tegemoet. Mijn plaats aan de bar was nog onbezet, en na een kort handgebaar stond er weer een whisky voor me klaar. Een roffelend slotaccoord maakte een eind aan het dansen en Harbraken beklom het podium. Toen de zaal eerbiedig zweeg maakte hij bekend dat enkele leden van de Jachtclub het echtpaar Rooswinkel wilden toespreken.

'Het grote strooplikken kan een aanvang nemen,' zei ik wat plechtig en half dronken voor me uit.

Charles Tol liep al springerig heen en weer, het fototoestel

in de aanslag. De bar liep leeg en iedereen verzamelde zich rond het podium. Toen rinkelde achter de bar luid en duidelijk een telefoon.

De bediende nam de hoorn van de haak en keek vrijwel meteen verschrikt de zaal in, naar de menigte voor het podium. 'Bagaimana,' hoorde ik hem zeggen, 'si Rudy akan datang ke sini – wil Rudy hier naar toe komen?'

Hij was, òf echt geschrokken, òf begreep de boodschap niet helemaal, want met de hoorn vooruit gestoken in de hand vroeg hij me of ik het gesprek wilde overnemen.

Aan de andere kant van de lijn hoorde ik het hoge en zenuwachtige stemgeluid van Tek Ho Tjan, eigenaar van een Chinees restaurantje in de binnenstad. Ik kwam er wel eens, en Tek Ho Tjan was kennelijk erg blij dat hij mij aan de lijn kreeg.

'Meneer Frank,' riep hij met overslaande stem, 'pas toch goed op daar in de Jachtclub! Meneer Rudy wil naar jullie feest gaan om te vechten. Samen met meneer Fred en meneer Tjanga. Zij willen daar *nonna* Willy weghalen, die op het feest moet zijn. Maar meneer Rudy is al goed *mabok* – dronken – en u weet, dat wordt dan altijd vechten...'

In korte gejaagde zinnen vertelde hij mij wat er gebeurd was. Rudy en zijn vrienden waren zo'n twee uur geleden bij hem binnengevallen en hadden stevig doorgedronken. Meneer Rudy had het voortdurend over *nonna* Willy gehad – zijn vriendin tóh? – die niet thuishoorde op zo'n feest van de Jachtclub. En op het laatst hadden ze geroepen dat ze Willy zouden gaan halen! Kort daarop waren ze met veel kabaal op hun motoren gestapt. En dat zou wel eens vechten kunnen worden, riep Tek Ho Tjan, die kennelijk bang was voor zijn vergunning, als bekend zou worden wáár Rudy dan zo-

veel gedronken had... Meneer Rudy had immers al vaak voor zulke vechtpartijen in de boei gezeten.

Ik recapituleerde snel. Als ze dus zo'n vijf minuten geleden uit de binnenstad waren weggereden, dan konden ze over een kwartier hier zijn. Verdomd, dat zou inderdaad een mooie vechtpartij kunnen worden. Een hele zaal vol blanke heren tegen drie Indische jongens...

'Goed, Tek Ho Tjan,' hoorde ik mezelf zeggen, 'ik waar-schuw meneer Harbraken wel en dan moet die de politie maar laten komen. Goed goed, bedankt voor de boodschap! Zonder de hulp van Chinezen hadden we in het vroegere Nederlands-Indië ook nooit zoveel bereikt, nietwaar? *Tabé en slamató...*'

Toen ik ophing zag ik dat de toespraken nog steeds aan de gang waren. Na iedere woordspeling of vermeende geestige uitspraak lachte de zaal uitbundig, gevolgd door een lang en klaterend applaus.

Wat een ranzig gedoe, dacht ik, zo'n feest in de Jachtclub van Hollandia. JACHTclub, wie jaagt er nu op wie? Straks zou het er wel anders toegaan, als de échte jagers binnenvielen: Rudy, Fred en Tjanga.

Zij toch waren de echte jagers, die, om hun overvolle woonbarakken te ontvluchten, hele weekends in de bossen in het achterland doorbrachten om op de, daar sporadisch voorkomende, wilde zwijnen te jagen.

Ik moest Harbraken meteen waarschuwen, vond ik, maar onmiddellijk er achteraan dacht ik 'waarom ook eigenlijk'. Waarom zou ik? Wat leven in de brouwerij kon geen kwaad. Waarom zou ik Rudy niet gewoon laten komen? Waarom liet ik ze niet lekker rauzen en de boel kort en klein slaan?

Trouwens, wie zou Rudy wat terug durven doen? En Willy hoorde hier toch ook niet, met haar Indo-vader en Ambo-nese moeder! Misschien hoorde ze als leerlinge van de tweede klas Gouvernements-MULO Hollandia ook niet zo erg bij Rudy, de koning van de Deta-jongens, maar in de Jachtclub van de uitgezonden krachten zéker niet.

Ach, laat ze maar komen, dacht ik. Laat die Harbraken maar eens echt op zijn bek gaan. Dat stupide gedoe van 'Nou ta-béh, Jan...

Trouwens, zo'n vechtpartij op je afscheid zou toch weer op en top Nieuwguinees zijn!

Een afscheid met zoveel tumult, dat kon toch ook alleen maar hier, zou Jaap Moreelse dan later weer kunnen zeggen, in het land van Jeroen Bosch! Rudy zou opgewekt een paar weken gaan zitten brommen in wat hij tegenover mij eens de 'djeel' noemde.

Rudy, de koning van de Deta-jongens.

De Deta-jongens: dat waren de Indo-jongens, die, na de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië als een soort arbeidsleger naar Nieuw-Guinea waren toegezonden 'om het land te helpen opbouwen'.

Zij hadden klinkende Hollandse namen als Van der Veen en Termorshuizen, maar uiterlijk waren ze vaak moeilijk van Indonesiërs te onderscheiden.

Die Hollandse naam was eigenlijk het enige wat aan die verre Hollandse voorvader deed denken, maar generaties Indonesische moeders en grootmoeders hadden hun gedrag, houding en taal ingrijpend veranderd.

Zo ingrijpend dat het voor een gewone Hollander moeilijk te zien was of hij te maken had met Indonesiërs of Indische jongens.

Maar juist dat Indonesische uiterlijk was veelal de reden dat ze hier op Nieuw-Guinea rondliepen.

Veel van die jongens hadden tijdens de militaire acties op Java en Sumatra hand- en spandiensten vervuld voor het Nederlandse leger.

Meestal hadden ze, vermomd als gewone dessalieden, inlichtingen verzameld over Republikeinse troepenbewegingen, of hadden Nederlandse patrouilles – serdadoe soesoë – melksoldaten zeiden ze geringschattend – door het voorterrein geloodst.

Een van mijn landbouwopzichters, die in 1950 hier als Deta-jongen was gekomen, vertelde mij eens in een vertrouwelijk gesprek dat hij een keer een Nederlandse patrouille naar een dorpschooltje had gebracht, waar een peloton Republikeinse soldaten lag te slapen.

Hijzelf had de twee schildwachten eigenhandig gedood, en de Hollandse soldaten hadden (gampang – gemakkelijk – toch Frank, als ze slapen) met brenguns vurend vanaf de heup een massaslachting aangericht.

Door de hoge premies op zulke gevaarlijke missies en veel lucratieve zwarte handel waren zij op den duur een soort vrijbuitersleger geworden met een eigen soort fantasie-uitrusting, een meestal zwarte uitmonstering, en eigen transportmiddelen.

Motorfietsen en niets anders (géén auto, Frank, je kon er immers niet uit als er wat gebeurde) waren op Nieuw-Guinea nog steeds hun favoriete transportmiddel.

Maar toen in december 1949 de Grote Overdracht had plaatsgevonden was er een definitief einde gekomen aan hun uiterst gevaarlijke, maar o zo vrije leventje.

De Nederlandse Vertegenwoordiger in Batavia had met de jongens in de maag gezeten, omdat de meesten van hen, naar de letter van de wet, niet eens de Nederlandse nationaliteit bezaten.

Alleen de Indonesische overheid was met steeds meer klem gaan aandringen op uitlevering van een aantal van hen.

Vooral door dat laatste waren de meesten gezwicht voor de aanbieding van de Hoge Vertegenwoordiger; een snelle en stille aftocht naar Nieuw-Guinea, met garanties voor huisvesting en werk.

Daarom waren ze nu met tientallen lotgenoten gehuisvest in die gigantisch

grote opstagoosden van het vroegere Amerikaanse bevrijdingsleger

De eerste keer dat ik zo'n Deta-barak binnenging staat me nog helder voor de geest. Nooit eerder zag ik iets, dat zo geleken had op het Japanse interneringskamp. De houten britsen, de lange rijen smoezelige klamboes, en aan het hoofdeinde van ieder 'bed' de kastjes met keukengerel en kleding. Alleen was ik hier de vreemde indringer geweest, die – om zijn blonde haar – met de grootste argwaan werd bekeken.

Ze hadden het slecht gedaan, meldden de dikke rapporten van de Dienst Sociale Zaken. Nederlandse onderzoekers hadden vastgesteld dat zij 'nauwelijks vakbekwaam' waren geweest en dat hun houding tegenover de uitgezonden Nederlandse krachten, en vooral tegenover Papoea's, 'zéer laakbaar' was geweest.

Alsof hun houding niet altijd 'laakbaar' was geweest, vanaf het moment dat de Hollandse KNIL-soldaat eeuwen geleden bij een bruine vrouw kinderen verwekte, die voor de schopstoel geboren werden.

Voor het slavenwerk dat de meesten van de Deta-jongens moesten verrichten – schepen laden en lossen, zand en grint rijden, wegen asfalteren en ander grondwerk – was niet zo veel vakbekwaamheid nodig. Spierkracht, uithoudingsvermogen en kunnen leven op een handjevol rijst met een zout visje waren belangrijker.

Dat spartaanse leven sloot op een vreemde manier wonderwel aan bij deze oud-strijders in de ware betekenis van het woord. Het recht van de sterkste gold voor hen met een ijzeren wetmatigheid, praten was iets voor keetjes, alleen geweld was afdoende.

DETA stond eens voor Dienst Economische en Technische Aangelegenheden, maar economisch waren de jongens nooit geweest, technisch wel, dat bleek uit hun leger van perfect onderhouden grote glimmende motoren. De rest van hun maandloon ging op aan kleding en grammofoonplaten. Uit advertenties van 'Esquire' en 'Playboy' bestelden ze via Singapore glimmende halters, cowboylaarzen met veel koperbeslag, gespiegelde zonnebrillen en andere attributen, die hun mannelijkheid een stoere glans moesten geven. Nu de oorlog op Java onherroepelijk voorbij was voerden de zachtzin-

nigsten onder hen in Hollandia een soort plaatsvervangend cowboyspel op De hoofdstad van Nieuw-Guinea was één groot 'High Noon' voor ze, met veel stoere lotgenoten en vooral veel onbetrouwbare blanke sheriffs

De blonde blauwogige dochters van de sheriff hingen als pinups uitdagend boven hun nachtkastjes

'Grote kinderen,' zeiden de Nederlanders altijd, als ze Rudy met zijn volgelingen op hun brullende motoren door de stad zagen rijden In rijen van vier, zodat je er als automobilist maar beter aan deed de berm in te rijden en te wachten tot ze voorbij waren

Rudy was hun ongekroonde leider Hij was klein en gedrongen, altijd in het zwart gekleed en met lange donkerblonde lokken tot op de schouders

Ik mocht de jongens best en begreep die aangeboren haat tegen alles wat Hollands was wel een beetje Met één was ik zelfs goed bevriend, en mogelijk daarom behandelden de meesten van hen mij met een wat neerbuigende vriendelijkheid

Nog geen maand geleden had Rudy, nadat hij twee weken geleden in de gevangenis had gezeten omdat hij de havenmeester een kaakfractuur had geslagen, mij in het restaurant van Entje Foe half-aangeschoten toevertrouwd 'Geen zin meer, Frank, dit toiland Ik verkoop mijn motor maar, en ga sparen om naar Holland te gaan Die witte gladakkers, zoals jij, die winnen het hier altijd Heus jôh, altijd!'

Nog even, en ik zou Rudy zien staan met tientallen andere witte gladakkers tegenover hem Misschien zou hij met eens gaan slaan, zou hij Willy roepen, of haar gewoon bij de arm vatten en meetrekken naar buiten, haar op de motor zetten en hard ronkend wegrijden

Maar de kans dat hij zou gaan vechten was natuurlijk veel groter Zou ik Harbraken dan toch maar niet waarschuwen?

Ik deed het niet, want één gedachte flutste plotseling met grote kracht door mijn, al wat beneveld, brein. . nu zou ik

foto's gaan maken... actiefoto's van de koning der Deta-jongens... foto's zoals ik ze alleen zou willen maken van een wreed verstoord feest in de Jachtclub...

Staande op de bar zou ik een prachtig overzicht hebben van het slagveld dat hij, samen met Fred en Tjanga, zou aanrichten!

'Incident met Deta-jongens bij afscheid Jan Rooswinkel' zou er in het krantje staan: 'Onze stadsgenoot R.M. – die de twijfelachtige bijnaam “de koning van de Deta-jongens” geniet – heeft weer eens van zich doen spreken. Zie bijgaande foto's van Frank Schoondermark, die getuige was van het incident'.

Getuige, ach nee; getuige, regisseur en producent tegelijk. In 12 opnamen zou het hele verhaal verteld moeten worden, want erg veel tijd om de camera opnieuw te laden zou ik wel niet krijgen.

In 12 beelden het oude verhaal vertellen van hoe Rudy zijn gelijk kwam halen, zijn historisch gelijk, zijn Indo-gelijk... Het zou opnieuw een zéér laakbaar gelijk zijn, daar kon je op rekenen!

Hoe zou de zaal reageren, en de jongens van de band? Dat waren allemaal Deta-jongens en goede bekenden van Rudy. Zouden ze Rudy te hulp komen?

Een langdurig applaus maakte een einde aan de reeks van toespraken en de muzikanten pakten hun instrumenten al weer op.

In de verte hoorde ik het steeds luider wordend gebrom van motoren, telkens afgewisseld door harde knallen van de, op dat effect afgestelde, knalpotten. Rudy, Fred en Tjanga, dat kon niet missen...

Nog even en dan zouden ze dáár binnenkomen. Op het matglas van mijn zoeker zouden ze, hard omlijst door het felle zaallicht, binnenstormen.

Ik sprong op de bar en begon met het instellen van de camera.

Even later kwamen ze inderdaad – naast elkaar lopend – door de grote glazen deuren naar binnen ... Rudy, Fred en Tjanga... Maar toch anders dan ik mij voorgesteld of beter gezegd, gefantaseerd had, want toen ze eenmaal binnen waren, stopten ze plotseling abrupt, en stonden wat onwezenlijk en vooral beschonken in het felle licht te kijken.

De bezoekers stonden, wat napratend over de toespraken, rond het podium aan het einde van de grote dansvloer. Die geweldige dansvloer, glimmend als een grote vijver, overhuifd met lampjes en lampionnen, moesten Rudy, Fred en Tjanga eerst over als ze ook maar tot iemand het woord of de vuist wilden richten. Deze grote goedgemutste zaal met blanken in vol ornaat had kennelijk een heel andere uitwerking op ze, dan zij in hun overmoed bij Tek Ho Tjan hadden gedacht.

Vooraf Fred en Tjanga keken duidelijk onzeker, alleen Rudy stond wat bekketrekend met felle ogen de zaal af te spieden.

Plotseling zetten ze zich in beweging en begonnen de grote dansvloer over te steken. Maar halverwege kwam op mijn matglas uit het publiek een figuurtje naar hen toelopen.

Een klein en nietig mannetje, dat het drietal met een wat deftig air tegemoet trad. Het was Van Zelle, bestuurslid van de Jachtclub.

Ach God nééé, dacht ik, als Rudy hem maar niet gaat slaan, hij is al zo klein en iel!

Bijna in het midden van de dansvloer stonden ze nu tegenover elkaar. Van Zelle druk gesticulerend en Rudy en zijn secondanten in een bevroren pose. Rudy's gezicht leek een grimas te worden. Met een vage glimlach op de lippen – of was dat gezichtsbedrog – leek hij, zoals dronken mensen zo vaak doen, héél gespannen en met toegeknepen ogen de woorden van Van Zelle in zich op te nemen.

Het drong nu tot de zaal door dat er wat aan de hand was daar midden op de vloer.

De menigte liep naar voren, een grijze haag die in de zoeker van het fototoestel het rechtergedeelte van het matglas langzaam opvulde. Een wat onzekere massa met vreemde hoofd- en handgebaren...

Plotseling deed Van Zelle met een resolute beweging van de schouders een stap naar voren.

Met een flitsend armgebaar duwde Rudy Van Zelle van zich af, maar kennelijk met zoveel kracht dat deze tuimelend achteruit schoot, en wat later als een bedremmeld kind ont-hutst om zich heen kijkend op de glimmende dansvloer zat. Met een korte sissende ademstoot reageerde de massa... tsssss... Een hoge vrouwenstem gilte ergens snerpnd door de zaal.

Kleine blanke man gevloerd door de Koning van de Deta-jongens, dacht ik terwijl ik gejaagd de film transporteerde en opnieuw instelde. Van Zelle deed geen enkele poging om overeind te komen. Toen werd het plotseling doodstil in de zaal. Het getrommel van de Papoea-dansgroep in de tuin werd een sinister soort achtergrondmuziek.

Daar stond hij dan, midden in beeld op mijn matglas, de Koning van de Deta-jongens, Rudy Mohrbach, korte rijlaarsjes met veel koperbeslag, een fel glimmende zwartzij-

den broek met uiterst dunne pijpen; daar overheen een lang paars fantasiehemd met veel franje langs de zomen, het hoofd omhoog in een wat stoere pose.

Desondanks leek hij toch meer op een wat sjofele dompteur van een tweederangs circus, met vóór hem de rij roofdieren, bang en gespannen wachtend op het knallen van de zweep.

Was Rudy nu echt niet bang, flitste het door mij heen, de witte gladkokers zouden toch altijd winnen...

Waarom trok hij Willy niet gewoon uit de haag van mensen en reed met haar terug naar de binnenstad?

Aan de zwijgende krachtmeting kwam plotseling een einde toen Rudi het hoofd nog verder achterover gooide en met lange uithalen schaterend begon te lachen, alsof hij besepte hoe belachelijk de situatie eigenlijk was!

Rudy Mohrbach, *bulldozerdriver* bij de Dienst van Waterstaat en Opbouw, met de Jachtclub aan zijn voeten...

Die foto is na dertig jaar nog steeds van een grote raadselachtigheid: die dichte grauwe haag van witte overhemden, zwarte vlinderdasjes en blanke decolletés aan de ene kant, en daar tegenover dat lachende figuurtje met zijn twee, wat bangelijke secondanten.

Maar de lachbui van Rudy werkte elektriserend op de zaal; mensen begonnen mee te lachen en te applaudiseren, en met krampachtige golfbewegingen ebde de spanning weg uit de grijze haag van toeschouwers.

Toen maakte zich uit de menige opnieuw een figuurtje los. Verdomd, het was Harbraken zélf – bang was hij niet, die schreeuwlelijk – die met afgemeten pasjes op Rudy toeliep, maar halverwege van gedachten leek te veranderen. Hij stopte, wendde zich een halve slag naar rechts, en riep luid

naar de band: 'Muziek, jongens, vooruit spelen, SPELEN!' Het werd opnieuw doodstil.

'Wat nou spelen,' riep Rudy, 'dat maak jij toch niet uit, *totok kerôh* – vuile witte – met je grote zwarte Chrysler-auto en je chauffeur. Als ik zeg NIET SPELEN, dan spelen zij niet. Wat dach-je-wat?'

De mensenmuur achter Harbraken leek bevroren, maar alweer stapte uit de schuine streep mensen op mijn matglas een figuurtje naar voren. Het was een jonge, lange vrouw – ze kon hier nog niet lang zijn want haar huid was onnatuurlijk wit – het asblonde haar golvend op de half blote rug. Met lange soepele passen – bijna zwevend en heel elegant – liep ze op Rudy toe. Ik fotografeerde als een razende. Ze bleef recht voor hem staan, boog zich wat voorover – ze was bijna een hoofd groter dan Rudy – en legde toen heel behoedzaam de hand op zijn linkerschouder. Met gespitste lippen leek zij hem nu iets te vragen.

Rudy stond enkele momenten roerloos, het hoofd nog steeds geheven. Toen boog ook hij heel diep en zwierig, en als een Zuidamerikaanse tangodanser bood hij de jonge vrouw zijn arm aan. Met een korte hoofdbeweging wees hij in de richting van de band en draaide zich een halve slag om. De menigte week naar achteren toen Rudy en zijn partner begonnen te lopen. Bij de band aangekomen legde Rudy zijn arm om haar middel, opnieuw uiterst correct als gold het een dansles... Toen zette de band in, alsof ze er op gewacht hadden; een langzame versie van 'When you're smiling'.

Met buitengewoon elegante gebaren leidde Rudy de vrouw over de dansvloer, hun voetbewegingen leken uit hetzelfde patroon te zijn gestanst.

Weer begon iemand wat aarzelend te klappen en het ap-

plaus zwol snel aan tot het klaterend alle hoeken van de Jachtclub in Hollandia vulde, en door de grote achterdeuren de baai inrolde en de onmetelijke ruimte erachter leek te vullen. De mensen dromden nu de dansvloer op en Rudy en de blonde vrouw gingen langzaam onder in een zee van draaiende lijven, die mijn hele zoeker vulde.

Het drong plotseling tot mij door dat ik nog steeds op de bar stond met het fototoestel in de aanslag. Snel sprong ik er af, en voelde me grenzeloos belachelijk.

mensen van vlees en bloed

HANGEND OVER DE RELING van het kleine motorschip midden in de baai zei ik hardop: 'Dag, Hollandia, dag Nieuw-Guinea, dag Irian Barat! Ik heb de uitnodiging van de Verenigde Naties maar aangenomen om te komen op de ontvangstreceptie van de Hoge Vertegenwoordiger, omdat ik nog één keer de stad wil zien, vanuit de baai, 's avonds...'

Nog één keer de stad zien. Hollandia zien en dan sterven. Och nee, niet sterven natuurlijk... Gewoon gebukt verder leven, ergens in Holland. Wat verloren gebukt staan op een bushalte, schuilen voor wind en regen.

Dat wilde ik, nog één keer Hollandia zien, na vijf jaar Nieuw-Guinea. Het was nu radicaal afgelopen. We hadden het moeten teruggeven aan diegenen, die er een 'heilig' recht op hadden, zeiden de Indonesische kranten. We waren het kwijt, zei de staatssecretaris, maar we hadden het grandioos goed gedaan... Maar dat was niet zo, betoogden de functionarissen van de Verenigde Naties, die nú het heft in handen hadden genomen. En die dit nu achter mij in de salon van de plezierboot in vele talen en toonaarden herhaalden. 'In zevenhonderd talen lullen zij zich suf,' zei ik weer hardop.

Omdat de Hoge Vertegenwoordiger van de Verenigde Naties hier voor enkele maanden zijn zetel zou vestigen hadden ze me uitgenodigd. *We kindly invite you!*... You, Frank

Schoondermark en nog een dozijn van die Nederlanders die het zo slecht gedaan hadden. *We kindly invite all of you... Kindly*, ze moesten wel. Want ik was ook nog correspondent van een Frans persbureau en nauwelijks *kind* geweest voor het wel en wee van de Verenigde Naties. Maar ik hoorde er bij door die verdomde perskaart... Ik was er altijd bij, altijd! Bij de aankomst van gigantische Hercules-vliegtuigen vol met Indonesische ambtenaren. Bij persconferenties van onduidelijke en onbeduidende Egyptenaren in VN-verband. Bij het in zee gooien van Nederlands luchtafweergeschut omdat het transport naar Nederland terug te veel geld zou kosten. Het overboord zetten van tientallen luchtafweergeschutten was een prachtige vertoning geweest.

Ze lagen nu hier in de baai, ruim tien kilometer verder, meters onder de zeespiegel. Mooi groen luchtafweergeschut tussen de Nieuwguinese koralen.

'Dag luchtafweer, dag peperdure luchtafweer.' Ik was dronken en sentimenteel. Misschien had ik daarom wel de uitnodiging *We kindly invite you* aanvaard. Om dronken en met tranen in de ogen afscheid te nemen van Nieuw-Guinea, 24 x groter dan Nederland en 24 x eenzamer dan Nederland. Och Jezus, wat was ik vaak dronken geweest in de afgelopen vijf jaren.

En ook nu was er gelukkig weer drank in overvloed.

Achter mij in de rooksalon van het koninklijke jacht 'Piet Hein', nee, pardon, gouverneurlijke jacht 'Piet Hein', klonken stemmen en muziek. Mijn God, wat een stemmen, stemmen van naties die vereend zijn. 'God zegen de stemmen, die vereend zijn,' ging ik weer verder. 'De baai van Hollandia is groot. Het is - na de baai van Rio de Janeiro, de

baai van Benkoelen en de baai van Banda Neira de mooiste baai ter wereld!

Vijf jaar lang was ik er bijna dagelijks langs gereden. Verdomd, bijna dagelijks, net als vroeger met lijn zeven door de Amsterdamse Kinkerstraat. Maar de baai was veel mooier. Zo godvergeten mooi. Tegen de heuvels die de baai omzoomden, nu ketens van lichtjes.

Het was allemaal voorbij, de geweldige ongein liep op zijn eind. De meeste vrouwen en kinderen waren al weg en nog maar een handjevol Nederlandse ambtenaren diende in VN-verband. In de exotische kroeg die Irian Barat heette, en vol hing met peniskokers en schilden, was 'de hoogste tijd, heren' geroepen. Niemand had het helemaal echt geloofd. Zelfs president Soekarno van Indonesië niet, zeiden welingelichte kringen. De kroeg had nooit veel voorgesteld, maar drank was er altijd in overvloed geweest, en vooral zo goedkoop, zonder weeldebelasting.

En verder is er niets aan te doen, dacht ik, helemaal niets. Het herinnerde mij aan het afscheid van Java in 1946, zo'n vijftien jaar geleden. Het enige wat mij van die gebeurtenis nog voor de geest stond was het wegvaren van het troepen-transportschip met drommen mensen langs de reling, die allen zwegen. Mensen die zwegen.

De lichtsporen van weggeworpen sigarettenpeuken. Ik was zestien jaar toen, en het was al zo lang geleden, maar wat ik zeker wist was dat niemand toen iets gezegd had. Niemand van die honderden mensen aan bakboordzijde van de 'Johan van Oldenbarnevelt'. Ik kan ook nu weer wat sigarettenpeuken over de baai uitschieten, dacht ik, maar het zal niets uithalen.

We zijn Java kwijt, we zijn Nieuw-Guinea kwijt, mijn va-

der en het Onze Vader. We zijn volwassen. Het is de 'hoogste tijd, heren'.

Dag allejesus mooie baai. Dag kampongs Tobati en Engros links en rechts van de 'Piet Hein' in de nevelige verte. Kampongs die ik zo vaak bezocht had, vroeger, eeuwen geleden, als voorlichtingsambtenaar. De blanke man was de Papoea's komen vertellen hoe zij door betere vismethoden gelukkiger zouden kunnen worden, hoe zij door meer geld te sparen gelukkiger hadden kunnen worden, en hoe zij door meer vulpenen te dragen zo verdomd veel ongelukkiger waren geworden. Maar dat is natuurlijk gelul, dacht ik. In Tobati en Engros heb ik voornamelijk voorlichting gegeven over anti-malaria-middelen. En daardoor zijn enkele tientallen kinderen in de afgelopen jaren niet doodgegaan.

'Ik word sentimenteel,' dacht ik hardop. 'Op naar de bar, naar de drank, naar de-géén-vrouwen.' Want de vrouwen van de Verenigde Naties waren meestal aan gene zijde van dertig, gelooid door de talrijke longdrinks. Zij waren niet als Samantha, die ik hier zou moeten laten. Want Samantha hoorde hier, in net zo'n gribus als die kampongs hier rond de baai. Ragfijne tatoueringen op bovenarmen en kleine borsten. Samantha Ajekop, oud zeventien jaar, geboren te Sarmi, ongehuwd maar wél gebonden door een vroeger al betaalde bruidsschat. Zwart, met hard springerig kroeshaar, en zo lief. Als godzelve...

Op naar de bar, naar de Verenigde Naties, naar de discipelen van de Vrede, naar het bier.

Buiten langs de reling voor de salon stonden groepjes mensen te praten. Ik hoorde de stem van Michael Pommeroy boven de anderen uit. Michael, tweede voorlichtingsfunc-

tionaris van de Verenigde Naties, hij had vroeger bij de 'Times' gewerkt, en wist precies wat er fout was gegaan in deze barre landstreek, het vaderland van Samantha en die tien kinderen waarvan ik het leven had gered, zonder volkerenbond.

Michael Pommeroy haatte mij en ik hem. Het eerste wat hij gedaan had na aankomst in dit onderontwikkelde land was een circulaire doen uitgaan dat de kantoren stipt om zeven uur 's morgens zouden beginnen.

De band speelde een swing-versie van de spiritual *Michael rode the boat ashore*. Ik begon mee te zingen: *Michael rode his boat ashore, Hallelujah. Michael rode his boat ashore, Hallelujah. Michael is nothing but a bore, hallelujah, Michael is nothing but a bore, hallelujah... Michael is nothing more, hallelujah. Michael is really nothing more. Hallelujah!*

Ik wilde verder gaan maar was te beneveld om een aardig derde couplet te vinden. Maar niets was zo erg als stilte. Ik riep daarom met harde stem: 'Luister, collega-Nederlanders, dát daar is Michael Pommeroy, ruim dertig jaar, bebrild, staffunctionaris van de Verenigde Naties met het Handvest in zijn achterzak, als een Jehovagetuige met zijn bijbeltje... Michael nu, vrienden, leeft, eet, denkt, en wordt zeer goed betaald, en verder is alles één pot nat voor hem. Zwart is lief en blank is gek. Maar die misdeelde zwarte, Michael, is niet zo'n klootzak als je denkt. Hij is een mens van vlees en bloed en ook hij probeert zoveel mogelijk gebruik te maken van de blanke.

Het zijn mensen van vlees en bloed, onze Papoea's hier ook hoor. Ze doen niets wat hun niet bevalt, daar helpt geen blank voorlichtingsambtenaartjelief wat aan... En hier staat er een die het weten kan – dronken weliswaar – maar ik heb

vijf jaren lang mijn ogen goed gebruikt. Luister, Britse lul de behanger, we hebben hier ten onrechte gezeten; wij hebben hier, als Hollandse kaaskoppen, niets op dit eiland te zoeken. Het is van Indonesië als het 'van iemand' zou zijn, en ze mogen dat godvergeten kale kloteneiland hebben. Maar bij God, hou op om de Papoea met een zalvende toon af te schilderen als een idioot die zijn ziel en zaligheid verkocht voor wat kralen en een spiegelkje... Hij was wijzer, hé lul, luister naar me, de Papoea was wel wijzer. Wijzer dan ik, en zeker wijzer dan JIJ, *United Nations Public Relations Officer Number Two, of British Extraction*. Luister, ik heb nog nooit een echt mooi voorouderbeeld kunnen ruilen voor een spiegelkje. Ik heb er wel eens honderd gulden voor geboden, maar niks hoor. Ach ja, ik had het kunnen jatten, hoor ik je al roepen. Maar dan hadden ze toch wel gestampt glas of iets anders door mijn eten gedaan. Weet je wat ze van MIJ jatten op mijn tournees? Mijn scheermesjes en mijn zakmes! Daar was behoefte aan in de rimboe, want stenen bijlen waren mooi maar onhandig. En dacht je dat ze zo'n zakmes ruilden voor een stenen bijl? Ben je belazerd, man, ze jätten het gewoon van je. En gelijk hadden ze. Maar wat weet jij van de rimboe, *united nothing...* Ik voelde plotseling een zware hand op mijn schouder. Het was Horst Fischer, een Duitse persfotograaf, die jaren later de Pulitzerprijs zou krijgen in Vietnam. Maar die avond in de baai van Hollandia was hij alleen nog maar Horst, een bierdrinkende Duitse persfotograaf. Hij wendde zich driftig tot Michael en siste hem toe: 'Michael Pommeroy, jij bent, en ik weet dat zo verdomd goed, omdat ik er bij was, in de Kongo de man die het bloedbad bij Woniba op z'n geweten heeft, omdat jij nauwelijks enig benul had van wat je aan het doen was.'

Michael werd bleek, trok zijn lippen samen. 'Jij verdomde Kraut, wat weet jij er van?' Michael begon te schreeuwen... 'God, zegen de baai,' riep ik, 'zegen Samantha, de drank en Horst Fischer, vooral de laatste!'

Michael begon te stotteren. 'Jij verdomde fotograaf, wiens enige zorg het is of er in een land koud bier is, moet mij niets kwalijk nemen...'

'Niemand neemt jou hier aan het andere einde van de wereld nog iets kwalijk. Maar ik die er bij was in de Kongo weet beter. En daarom moet jij vanavond wel je bek houden, begrepen...'. Horst griste van de bar een groot glas met bierworstjes en stak ze één voor één in zijn mond. Hij gromde...

Michael trok fel met zijn mond en siste: 'Bier en worstjes, dat is het enige wat hun leven beheerst.'

Horst begon bulderend te lachen... 'Bier en worstjes, wij Hunnen! Beter dan thee en flegma. Jezus, flegma, noem het stomheid. Honderden Kongolezen verloren het leven omdat Michael Pommeroy, toen nog vijfde voorlichtingsfunctionaris van de VN, zijn hersens, zijn gevoel, zijn verstand en zelfs zijn Britse flegma niet gebruikte.'

Ik moet weg, dacht ik. Naar de brug. Dag zeggen tegen Hollandia, tegen Hollandia-Binnen en Hollandia-Buiten, tegen blank en zwart, tegen weemoed en bedrog, tegen alles. Wat later stond ik op de brug. De Papoea-roerganger had mij kort toegeknikt toen ik met moeite de steile trap opkroop. Hij zei niets.

Hier sta ik, dacht ik, en ik kan best anders. Ach, Jezus, ja... In de verte kwam een stel Papoea-vissers aan. Een twaalftal prauwen met elk twee man aan boord. Op de voorplecht van iedere boot een grote druklichtlamp die een scherp me-

talig helder wit licht verspreidde, dat de vissen in het water moest aantrekken. Achter de lamp stond de visser met een werpspies in zijn hand. De vissen werden met een snelle beweging aan de lange werpspies geregen en aan boord gesmeten. Ze zouden dáár op de bodem van de prauw nog lang met klapperende staarten liggen stuiptrekken, dat wist ik. Ik was eens mee geweest, zo'n hele nacht vissen met een jongen van ons kantoor.

Het was een hele eigen werkelijkheid, dat inktzwarte water, de suizende druklichtlamp op de voorplecht, die kleine cirkel diepgroen water waar de aandacht van iedereen de hele avond op gespannen was.

Zij kwamen nu deze kant op. Door mijn betraande ogen werden de lampen grote vuurballen. Zij kwamen de kant van de 'Piet Hein' uit, maar bleven op zo'n vijftig meter afstand liggen. Het was immers de plezierboot van de gouverneur, de grote blanke onderkoning. Papoea's zien ons aan. Feestende blanken. Zie ons aan in het brandende braambos van onze blanke eigenwaan.

Gelul, dacht ik wat grimmig, en liep het smalle trapje van de brug weer af. Beneden op het dek stond Michael nog steeds druk te praten. Hij was hoogrood aangelopen, de opmerkingen van Horst Fischer moesten hem razend hebben gemaakt. Zijn stem was hoog en hees. Hij heeft een kwade dronk over zich, dacht ik, een zeer kwade Britse dronk... Ik niet, ik heb geen kwade dronk, ik heb een lullige dronk. Ik ga naar de brug en jank, zanik over *Hollandia-Binnen* en *Hollandia-Buiten*, maar kwaad godnee, moe wel. Allejezus moe...

'Hey you,' riep Michael plotseling mijn kant uitkijkend.

'Sorry Michael,' zei ik, 'vandaag niet, melkboer. Niet nu.'

Lul maar aan. Ik doe niet meer mee. Ik heb geen zin.’
 ‘Maar ik wel,’ riep hij, ‘godvergeten Hollander. Daarnet had jij zin met je *Michael rode his boat ashore*. En nu heb ik zin. Want, Frank, al die *darned* praatjes van daarnet wissen het feit niet uit dat jij hier een vorstelrijk salaris verdient, wat je in Nederland nooit had kunnen verdienen...’

‘*The same for you, Michael, the same for you*. Het gezeemde voor jou, Michieltje... Maar wij hadden het niet over salarissen. Wij hadden het over de Papoea, en géén *good man Friday* met de zware blankenlaars op hun zwarte aars... Michael! Robinson Crusoe’s United Nation Michael... Zij leefden hun eigen leven, ze hadden schijt aan ons. Dat jij leeft weet nu iedere Papoea, na je besodemieterde circulaire dat iedereen om zeven uur ’s morgens op kantoor moet zijn...’

Hij stond over de leuning heen gebogen in het duister te staren. Plotseling wendde hij zich met een ruk naar mij toe, en begon met hoge uithalen te lachen. Toen begon hij te praten, hijgend, en stomdronken. ‘Luister,’ zei hij met stemverheffing, en greep mij bij de schouders. ‘Hé, grote Papoeavriend, zij waren toch zo gek met je, Frank? Ja toch? Je mag het bewijzen, beste kerel.’

‘Mensen,’ snauwde hij hard, ‘luister allemaal. Hier, die Frank Schoondermark, die kenner van land en volk. Zullen wij eens wedden of hij echt wel zo’n kenner is van land en volk. Zullen wij eens zien of die Papoeavissers daar verderop bereid zijn om hem uit het water op te pikken als wij hem hier over boord lazeren? Wedden dat geen sterveling hem oppikt...’

‘*Michael, you’re crazy,*’ hoorde ik roepen. ‘Frank, wees wijzer.’

Ik schatte de afstand tussen de vissers die nu in een kring bij elkaar lagen, en de boot. Ik kan het zwemmen, dacht ik, dronken en wel, ze varen niet weg als ze weten dat ik naar hen toezwem... Of wel?

'Nou,' riep Michael, 'waarom spring je niet? Moedige betweter aller tijden. En waarom springt die Mof niet achter je aan? Dan kan hij de baai leegzuipen.'

'*Michael, come on!*' hoorde ik roepen.

Ik keek in de richting van de prauwen. De druklichtlampen begonnen weer in mijn betraande ogen een wilde dans op het water. Toen riep ik hard en hees met een stem die ik van mezelf niet kende: 'Goed, Michael, om hoeveel wedden wij dat ze me zullen oppikken?'

'Om honderd dollar,' krijste hij. 'Honderd Amerikaanse dollars.'

'Goed, goed mijn jongen, ik ga te water voor honderd Amerikaanse dollars.' Ik voelde in mijn broekzak of ik het contactsleuteltje van de motorfiets bij me had en gaf mijn portemonnee aan een bekende. 'Goed, om honderd dollar, lul,' zei ik nog eens.

'Frank,' riep iemand, 'je bent belazerd, joh, laat die klootzak toch praten...' Maar ik liep al, naar de reling toe en sprong. Het water was helemaal niet koud, glinsterend glad, ging er maar door mijn hoofd, glinsterend glad. Gladder dan ooit tevoren. Met een paar slagen kwam ik aan de oppervlakte en zwom weg van de boot. Achter mij hoorde ik stemmen, geroezemoes, gerammel van metaal... Even later sprongen lichtflitsen om me heen. God wat is dat water glad, zei ik steeds hardop, zo glad als het licht van de schijnwerper, die van de 'Piet Hein' nu op mij gericht was en over de golven heen de baai inschoot.

Zwemmen, Frank, zwemmen voor honderd dollar. Een heitje voor een karweitje... Maar ik werd moe, de prauwen leken steeds verder af te drijven. Ze moeten nu toch komen, dacht ik. Als de 'Piet Hein' blijft schijnen moeten ze toch weten dat er iets aan de hand is. Bijna roerloos dobberden de prauwen in de harde schaduwen van de druklichtlampen. Het waren vissers van het dorp Engros, dit was tenminste hun viswater, was mij eens verteld door een Papoea-meisje dat ik kende. Plotseling schoot de zin door mij heen die ik jaren geleden eens van haar had geleerd.

'*Chena djaidji* – laat eens zien dat je van me houdt.'

Ik zag mezelf weer staan bij de pick-up, halfnaakt met harde jazzmuziek op de achtergrond, dronken, uitbundig en geil. '*Chena djaidji*,' had ik haar toegeroepen. Als een welpje in de kring van Baloe, hippend in een half hurkende houding. '*Chena djaidji...*' Selia lag geamuseerd op het grote bed naar mij te kijken. Zij had het prachtig gevonden, vooral die hard *ch*-klank aan het begin van de zin, die nogal nadrukkelijk door mij werd uitgestoten.

'*Chena djaidji!!!*' begon ik te roepen. Daar in de baai van Hollandia in het Jaar onzes Heren 1962. '*Chena djaidji!!!*' riep ik steeds harder. Waarom wist ik niet meer, en hoe hard ook niet meer. Ik was zo uitgeput. Mijn armen werden steeds zwaarder. Maar ze kwamen dichterbij, de prauwen, langzaam, als voorwereldlijke monsters. Zo verdomd langzaam, alsof ze op hun hoede waren. '*Chena djaidji!!!*' riep ik luid en hees. '*Chena godgloeiende djaidji!*' Kom dan toch hierheen, godverdomme, verdien honderd dollar.'

Een druklichtlamp doemde achter mij op, op nog geen twee meter afstand. Even later hing ik aan de dwarsligger. Twee handen tilden mij de boot in. Heel in de verte hoorde ik ge-

juich. De tranen braken achter mijn ogen vandaan, ik rilde. Toen begon ik hoestend over te geven. Stromen verschaald bier spuugde ik uit. Ik lag drijfnat tegen de houten reling van de prauw, half opgericht, mijn hoofd buitenboord. De man in de boot zei niets. Toen ik uitgekotst was, schepte ik met beide handen wat water uit de baai en gooide het over mijn gezicht. Het zoute water beet in mijn ogen. Toen ging ik overeind zitten. Er kwam een Papoea op mij af. 'Hé, meneer Schoondermark,' zei hij. Toen ik opkeek zag ik een zwart gezicht zonder contouren.

Mijn ogen brandden in de kassen. 'U kent mij toch wel,' zei hij, 'Josias Jouwe. Ik stond vroeger in de Landsdrukkerij, aan de Heidelberg. U kwam veel met drukproeven, Josias Jouwe, *kenal-ka?* Kent u mij niet meer?'

Maar ik herkende hem niet. Mijn ogen wilden hem niet zien. 'Josias,' zei ik met een hese stem. 'Josias mijn jongen, je hebt honderd Amerikaanse dollars verdiend. Vierhonderd gulden, *ampatratus rupiah*... Op de 'Piet Hein' was er een of andere dronken Engelse klootzak die beweerde dat, als ik overboord sprong, geen Papoea een hand naar mij zou uitsteken. Toen hebben we gewed,' zei ik hortend en stotend. 'En jij hebt gewonnen, mijn vriend.'

'Waarom riep u *chena djaidji?*' zei hij kort.

'Dat heb ik eens geleerd van Selia Jouwe,' antwoordde ik.

'Selia Jouwe!' Hij lachte smalend. 'Selia Jouwe wil alleen met Hollanders naar bed. Is ze met u ook naar bed geweest? Vast en zeker, *tangung*,' besloot hij zijn zin.

'Josias, luister! Morgen gaan wij samen honderd dollar halen. Je krijgt er bij de Handelsmaatschappij zo vierhonderd gulden voor. Die zijn voor jou, heus, *tangung*... Jij hebt mij opgepikt. Ze zijn voor jou. Begrijp je me... ik belazer de boel niet...'

Hij knikte en antwoordde toen haast snauwend. 'Oké, die vierhonderd gulden zijn voor mij, dat belooft u.'

'*Sungguh mati*, Godsstraf. Morgen om tien uur gaan wij ze halen bij Dock Vier, bij de Secretarie. Jij en ik. *Sungguh mati*. Maar breng me nu naar de steiger. Zeg nou niet dat je verder vissen moet, want zo veel werk is het niet. Vijf minuten varen.'

Hij antwoordde niet, maar riep iets tegen de man die bij de buitenboordmotor zat. Met een enorme zwaai wendde de prauw zijn steven naar de stad. Even later stond ik op de lange steiger. Morgen om tien uur bij de Secretarie, was het laatste wat Josias Jouwe zei.

Toen ik de lange pier opliep, begon ik plotseling te waggelen. Het leek wel of het bloed uit mijn benen stroomde. Mijn slapen begonnen te kloppen. Toen ik bij de motor kwam, viel ik languit op het harde hout en begon te huilen. Uitzinnig, en met lange uithalen. Alsof mij het grootste leed van de wereld was aangedaan. Toen ik wakker werd zag ik dat het tegen tweeën liep. Ik stond trillerig op. Stapte op de motorfiets en reed weg. Leeg, mijn ogen deden pijn van het zoute water en het huilen. Mijn keel was rauw van het braaksel. Mijn kleren stonken.

Nog geen half uur later stond ik in de badkamer. Toen ik op bed lag had ik het gevoel dat ik letterlijk in slaap tuimelde. Mijn God, dacht ik, honderd dollar, morgenochtend moet ik ze nog halen ook.

In een haast blij stemming werd ik wakker. Een wat loom geluksgevoel daalde over me toen ik na wat broodjes en zwarte koffie op de motor stapte en in de richting van de baai reed. Op naar de haven om honderd dollar te innen.

Waarom had ik het in Godsnaam gedaan? Nog enkele weken en ik zou Nicuw-Guinea nooit weer terugzien.

Ik begon te zingen. En boven het geronk van de motor uit blerde ik tegen de blauwe tropenhemel. *'Michael rode the boat ashore...* Betalen, Michael,' riep ik, 'betalen zul je. Aan Josias Jouwe de somma van honderd dollar. Robinson Crusoe betaalt Vrijdag...'

Josias stond al voor het kantoor te wachten. Hij had een spijkerbroek aan, zijn overhemd met een grote knoop op zijn navel dichtgeknoopt, een kapmes in de brede gordel gestoken. Zijn prauw met buitenboordmotor lag half op het zand van het kleine strand, dat grensde aan de grote weg voor de gouvernementsgebouwen. Toen ik hem wat uitbundig groette, knikte hij kort met het hoofd. Dezelfde norske knik van gisteravond, dacht ik.

'Wanneer gaat u eigenlijk naar Holland?' vroeg hij.

'Over een paar weken, Josias,' zei ik. 'Waarom vraag je dat? Wil je mee?' voegde ik er wat gekscherend aan toe.

'Ja natuurlijk,' antwoordde hij. Mijn God, wat moest ik daarop zeggen? Tien jaar lang hadden wij gesproken over een land achter de horizon, waar alles mooier en beter was, waar de vrouwen melkblank waren met zacht blond haar. Een land waar iedereen kon lezen en schrijven. Een land waar ook hij die niet werkte toch kon eten. En er waren Papea's geweest die het tegenover Josias hadden bevestigd. Nu zou het allemaal ophouden.

'Kom Josias,' zei ik, 'ik maakte maar een grapje. We gaan honderd dollar halen, vierhonderd pop. Vierhonderd pop,' zei ik met veel rollende Indische r's.

Michael zat achter een immens bureau. Naast hem troonde, ja verdomd, troonde een magere secretaresse. Hij had een

smetteloos wit pak aan. Ik zag hoe geïrriteerd hij had gekeken toen wij zonder kloppen waren binnengekomen, maar de oppasser die voor het gebouw stond had ons zwijgend doorgelaten.

‘Michael,’ begon ik wat plechtig, ‘dit hier is Josias Jouwe. Hij heeft mij gisteravond – je herinnert je toch nog wel dat wij een weddenschap hadden lopen – uit het water gehaald. Ik ben zo verdomd sociaal om hem die honderd dollar te schenken. Deze visser van mensen, deze zwarte medemens! Zou je zo vriendelijk willen zijn en hem die honderd dollar overhandigen? Hij heeft het zo verdomd hard nodig. Hij verdient maar 156 dollar en 30 cents per jaar, hebben jouw statistici becijferd.

Honderd dollar is een immens bedrag voor onze vriend Vrijdag, Michael. Betaal hem nu, niet namens de United Nations, maar gewoon uit je eigen zak, zak...’

Hij begon wat smalend te lachen. ‘Ach,’ zei hij op wat hautaine toon, ‘wat waren we dronken en malicieus hè, gisteravond. God ja, we hebben nog gewed ook, maar voordat iedereen het wist was je al overboord. *The flying young Dutchman on a daring trapeze*. Maar weet je, weddenschappen met een dronken kop gesloten gelden bij ons niet zo. Hoe het ook zij, ik weiger om maar iets te betalen.’

‘Je betaalt godverdomme...,’ riep ik luid, ‘en anders...’

‘Jezus,’ viel Michael me in de rede, ‘dat is toch waanzin. Ik heb gisteren meteen een sloep achter je aangestuurd en je met een schijnwerper laten volgen. Er kon toch niets gebeuren. Dat van die honderd dollar, dat was toch een grapje. Misschien wel een misplaatste grap, maar we waren bezopen.’

‘Michael, dat was géén grap. Om de verdommenis was het

geen grap. Ik ben in het water gesprongen. In dat gladde glinsterende water, dat verrekt gladde water, toch niet om jou te plezieren. Honderd dollar krijg ik van je en vlug, héél vlug...!

Michael wendde zich tot zijn secretaresse en begon op fluisterende toon met haar te praten. Ik keek achterom. Josias stond achter mij. Hij keek strak en nors voor zich uit. Hij kent vast wel zoveel Engels om het gesprek te kunnen volgen, dacht ik.

'Josias,' zei ik, '*Josias, dia tidak mau bayar...* hij wil niet betalen.' Maar nog steeds was er geen enkele emotie van zijn gezicht te lezen. Michael zag dat Josias mij niet antwoordde. Hij pakte de telefoon en begon tergend langzaam een nummer te draaien. 'Michael!' siste ik. 'Je moet betalen. Honderd dollar. Nú!'

'*I am sorry,*' zei hij wat binnensmonds, 'maar jullie kunnen gaan. Ik heb wel wat belangrijkers te doen...'

Ik liep op hem af terwijl het bloed uit mijn slapen leek weg te vloeien, en hield mij vast aan de rand van zijn bureau.

'Michael,' zei ik zwaar hijgend. 'Je moet hem godverdomme betalen. Hij heeft er recht op. Ik heb getuigen. Vuile rotzak!'

'Frank,' - vaag wegwijsend gebaar met de hand - ik ben aan het bellen. *Behave yourself, will you?*

'Nee!' riep ik, 'je zult naar me luisteren. Leg die telefoon neer. Je zult...' Toen werd ik bruusk opzij geduwd en hoorde een harde, korte, droge slag. In het tafelblad stond trillend het kapmes van Josias, met aan weerskanten wat pathetisch de doorgekapte telefoonlijn. Michael werd lijkbleek, de telefoon met het dode eindje snoer nog aan zijn oor.

Hij probeerde wat te zeggen, maar er kwamen alleen wat losse klanken uit zijn keel. De secretaresse zat versteend achter haar bureau.

Met een razend snel gebaar trok Josias het kapmes uit de tafel en commandeerde: *'Betalen, nú, honderd dollar! Wan hundred dollar, wan hundred dollar, now...'*

Wat er verder gebeurde drong nauwelijks tot mij door. Michael trok snel zijn portefeuille en haalde er wat bankpapier uit. Josias, het kapmes nog in de ene hand, telde het geld na, stak het in de achterzak en deed behoedzaam een paar passen achterwaarts, het blauwglimmende kapmes in de aanslag.

Toen we even later buiten waren, begon hij steeds sneller te lopen. Hij rende op het laatst naar de prauw, sprong er in, startte de buitenboordmotor en voer de haven uit.

Ik keek hem na. Het duurde uren voordat de prauw van Josias Jouwe een stipje was geworden in de van zonlicht gek geworden baai.

over vijf en twintig jaar zijn ze allemaal dood

IN HET GROTE witgekalkte zendelingshuis in Widodaren – ergens op Java – zal de naam Soekarno weinig gevallen zijn.

Ik kan mij tenminste niet herinneren dat ik voor 1941 mijn ouders ooit over Soekarno heb horen praten. Wel over de *ethische richting*, de *Vaderlandse Club*, en de *zelfstandigwording* van de Oostjavaanse kerk. Maar dat waren zaken van de grote-mensen-wereld waar ik als jongetje van nog geen elf jaar geen weg mee wist.

Soekarno, de leider van de Nationalistische Partij van Indonesië, *née*, en INGENIEUR Soekarno zullen ze hem zeker niet genoemd hebben, want iemand die afgestudeerd was aan de Technische Hogeschool in Bandoeng was niet te vergelijken met een ingenieur die in Delft was opgeleid.

Aan zulke zekerheden viel, ook voor mijn ouders, niet te tornen. Nee, als de zonen van dokter Poegoeh – ook zo'n inlander met een titel – mij niet met stenen hadden bekogeld, zou ik waarschijnlijk zonder ooit van Soekarno te hebben gehoord het Japanse interneringskamp in zijn gegaan.

Maar de jongens van dokter Poegoeh – *inlandse arts* – gooiden mét hun stenen de naam Soekarno trefzeker in mijn kinderziel. Zij deden het met een fanatisme dat mij als klein Hollands jongetje beangstigde.

Het was juni 1940. Nederland was, zeiden mijn ouders, door de Duitsers onder de voet gelopen.

Wat dat was begreep ik niet goed. Als wij op het schoolplein of op straat met elkaar vochten, gingen we net zo lang door tot iemand op de grond lag en 'excuus' vroeg. Maar hoe liep je iemand 'onder de voet'? En wat was Nederland? Een land dat onbegrijpelijk ver weg lag. De reis per schip duurde al meer dan een maand. Alleen, de 'Oranje' – het snelste motorpassagiersschip ter wereld – deed er drie en een halve week over, had de onderwijzer op school trots verteld.

Nederland was het land waar mijn ouders altijd over spraken, waar zij geboren waren, en gewoond hadden.

Maar voor mij was Nederland een land uit het Verkadealbum 'Hans de Torenkraai', vol met plaatjes in zachte kleuren van sappige groene weiden met rare gevlekte koeien, onwaarschijnlijk grote roze varkens, en vreemd gespikkelde kippen. Het land van de Hans-de-Torenkraai was het land van mijn vader, die met ons in het grote witte huis woonde aan de grote postweg, maar Widodaren was mijn land. Eigenlijk meer het 'landje', want zo noemden mijn ouders het braakliggende terrein naast ons huis, met sombere donkergroen bemoste waterputten, half ingestorte bouwvallen en, volgens de bedienden 'heilige' bomen met in hun kruinen kleine bruine uilen, die 's nachts op een onheilspellende manier krasten. Het 'landje' was de plaats waar ik mij als kind volmaakt thuis voelde.

Tot 1942 bleef dat ook mijn land, totdat het ook 'onder de voet gelopen' werd door horden Japanse soldaten op lage fictsjes met vreemde petjes op en lange geweren.

Maar voor dit verhaal moeten we eerst twee jaar teruggaan, naar, zoals ik al zei, een dag in juni 1940.

Nederland was dan wel onder de voet gelopen, maar wij

vierden, als voorheen, de verjaardag van Iwan Gulbenkian. Iwan had niet alleen een Armcense vader en een donkerbruine Indische moeder, hij woonde ook nog naast de grootste limonadefabriek van heel Oost-Java.

Toen de schemer begon te vallen en wij misselijk waren van de limonade van Iwans vader en de *risoles* van Iwans moeder, gingen wij in kleine groepjes naar huis.

Omdat het een stuk korter was naar de grote postweg, waar het grote witte huis van mijn vader aan lag, liepen wij recht door de tuin van de buurman van Iwan, de tuin van dokter Poegoeh, *inlands arts*.

Opeens daalde een regen van stenen op ons neer. 'Vuile kaaskoppen,' hoorde ik roepen, 'donder op, loop door je eigen tuin. Jullie hebben hier niets te maken...'

Plotseling voelde ik een snerpende pijn boven mijn linkeroog en voelde bloed over mijn wang lopen. Zo snel mogelijk doorlopen, dacht ik. De anderen gelukkig ook, en wij renden weg.

Toen mijn moeder even later een grote pleister op de wond boven mijn oog had geplakt, zei ze vol verontwaardiging in haar stem: 'Ze hadden je wel blind kunnen maken. Dat tuig! Die dokter Poegoeh is ook zo'n nationalist! Zo'n volgeling van die Soekarno, die alle inheemsen tegen ons ophitst... En dat nog terwijl het gouvernement zijn opleiding heeft betaald!'

Maar, dacht ik, wie is die Soekarno dan toch, want ik wist heel zeker dat de stenen waren gegooid door Santoso en Boesono Poegoeh, want die kende ik van de padvinderij.

De vleeswond boven mijn oog hielde betrekkelijk snel, na enkele dagen was het niet meer dan een smal roze litteken. De nationalistische stenenregen op mijn Hollandse kinder-

zieltje, wel of niet in opdracht van Soekarno, zou mij mijn hele leven blijven achtervolgen. Bij voortduring zou ik eraan worden herinnerd, vijf jaar later al, opnieuw in het land van Widodaren, en weer later op Nieuw-Guinea, en nog veel later op de Amersfoortseweg in Hilversum.

Eigenlijk gaat er voor mij geen dag voorbij zonder het besef dat ik nooit een kind ben geweest van het land van Hansde-Torenkraai, maar altijd een kind van het land van Widodaren.

Die eerste keer, ja, dat was maar vijf jaar later, in 1946, en opnieuw in Widodaren, waar mij zo hardhandig te verstaan was gegeven dat ik er niets te maken had. Maar het was wel een heel ánder Widodaren.

Tussen de tijd van het veilige grote witte zendelingshuis van toen en het Widodaren van nu – vervuild, geschonden en bevolkt door een legioen van daklozen en hongerigen – lagen vijf jaren, die in herdenkingsboeken steevast de ‘bewogen bezettingsjaren’ worden genoemd.

Jaren van oorlog, honger, ziekte en dood in een Japans interneringskamp. Een dode broer en een dode vader.

Het was daarom dat mijn moeder niet de kant van de noordkust uitgevlucht was, maar het onveilige binnenland in was getrokken om met haar kinderen het graf van hun vader te bezoeken.

Voor mijn dode vader, voor ons, en voor Japan was de oorlog voorbij. Maar inmiddels was het Indonesische volk in opstand gekomen en voor wij eigenlijk goed beseften wat er gebeurd was, zaten wij opnieuw in een interneringskamp.

Geen Japans, maar een Indonesisch. Het prikkeldraad eromheen was hetzelfde.

Aan het hoofd van die opstandige natie stond ingenieur Soekarno, die – als we de opruiende taal, die via de radio tot ons kwam, ernstig moesten nemen – onze dood eiste, of op zijn minst ons onmiddellijk vertrek naar Nederland. Hij kon geen ander zijn dan die Soekarno, die destijds de ‘inheemsers’ tegen ons had opgehitst.

Maar nu wist ik pas goed wie hij was, want zijn portret hing overal. Op al die plaatsen waar in het oude Widodaren de foto van koningin Wilhelmina had gehangen en later in de Japanse tijd de Japanse keizer Hirohito, hing nu zijn portret. Ook in de post van de wachtcommandant van het nieuwe interneringskamp. In het haveloze en arme Widodaren van 1946 kon ik nog steeds niet begrijpen, waarom de jongens van dokter Poegoeh geroepen hadden dat we weg moesten gaan, maar het werd steeds duidelijker dat die man, Soekarno, mijn levensloop zou gaan bepalen.

Natuurlijk wist ik dat toen nog niet. In 1946 viel hij mijn leven binnen met die hele reeks van theatrale gebaren en stemverheffingen, die hem zo eigen waren.

Het was zijn stem waar ik, op bevel van hogehand, naar moest luisteren, in de post van de wachtcommandant van het nieuwe interneringskamp. Het was avond en we verzamelden ons daar om wacht te lopen. Wij, dat waren de jongens tussen de 14 en 17 jaar, die in groepen van twee 's nachts langs het prikkeldraad moesten lopen om diefstallen te voorkomen. Het was een van de vele corveeën, die de nieuwe Indonesische machthebbers ons hadden opgedragen. Voor mij was het niets nieuws. In het Japanse kamp had ik tientallen uren wachtgelopen. Twee uur op en twee uur af, ook dáár langs het prikkeldraad lopen en dan rapport uitbrengen.

Hoesjoenban foekoe moedjo harimaseng – of zoiets – luidde de Japanse standaardkreet dat alles veilig was.

Omdat in 1946 de meeste soldaten van Indonesië in Japans uniform liepen was er voor mijn gevoel niet eens zo veel veranderd. Twee uur op en twee uur af... ook dat was gebleven.

Maar die avond hoefde dat wachtlopen niet.

‘Er wordt straks géén wacht gelopen,’ had de postcommandant gezegd, ‘jullie blijven hier in het wachthuisje, want onze president Soekarno zal ons toespreken en vertellen wat er verder met jullie moet gebeuren. Trouwens, geen landgenoot van mij zal op pad gaan om te stelen vanavond, als de president spreekt. Niet eens van jullie Hollanders en Blanda-Indo’s.’ De laatste zin had hij wat smalend uitgesproken. Wij hoorden de boodschap onnozel grinnikend aan, al lang blij dat we niet op pad hoefden.

‘Jullie moeten ook maar naar hem luisteren,’ vervolgde de wachtcommandant, ‘dan weten jullie dat wij een president hebben, die ons vastberaden naar de vrijheid brengen zal. HONDERD procent VRIJHEID!’ Op Indonesische manier – met getuite lippen en een korte hoofdbeweging – wees hij de kant van het portret uit, dat boven zijn vervelede bureautje hing.

Ik keek ernaar. Een vriendelijk gezicht, mooie grote, heel donkere ogen onder zware wenkbrauwen, dikke, wat gulzige lippen en bij de jukbeenderen een pokdalige huid. Toch eigenlijk een mooie man, maar zoiets zei je natuurlijk niet over je vijand, en helemaal niet als zoon van een zending, die je geleerd had dat mannen niet ‘mooi’ waren...

Er was nog meer dat je niet zeggen kon, want hoe was het mogelijk dat hij de man was, die in Widodaren’s nachts hele

horden de straat opjoeg om bij het prikkeldraad in spreekkoren te roepen: 'Vandaag of morgen komen wij jullie halen, Hollanders, om je te vermoorden, één voor één...'

Korte tijd later zaten we met de groene emaille kommetjes vol dampende koffie gehurkt op de grond in de hoek van het wachtlokaal. Uit de radio kwam – vergezeld van de gewone atmosferische storingen – een niet aflatende woordenstroom.

De Indonesische president Soekarno sprak zijn miljoenenvolk toe. Zijn zinnen hadden een soepel en natuurlijk ritme, maar werden nogal eens onderbroken door onnatuurlijke lange rustpauzes, of, op luide toon en in versneld tempo uitgesproken strijdkreten.

Ook was de rede doorspekt met Hollandse of Engelse woorden, soms halve, en zelfs héle zinnen.

'Adadah penghisapan, penindasam OF WEL DE EXPLOITATIE VAN DE ENE MENS DOOR DE ANDERE. *Apalagi di Tanah Air Kita – Hidup* – ONTWORTELD *tanpa akar, hidup* UPROOTED FROM OUR ORIGIN... Een bezwerende en fascinerende stem van een man, die, als ik naar het portret keek, ook bezwerende en fascinerende ogen had. Was dit nu die Soekarno, die ook maar bleef roepen dat wij hier niet thuis hoorden. Maar ik hoorde hier toch wél thuis? Ik begon te beseffen dat het zo simpel toch niet lag. We hadden er, tóen, in de tuin van de dokter ook niets te maken, en langzamerhand begon het tot mij door te dringen dat we ook in dit hele land niets te maken hadden.

Het was hún land, het land van de wachtcommandant die voor ons stond, het lange golvende haar tot op de schouders en op de heup het zware Japanse Namboe-pistool in de glimmende leren holster.

Mijn land was het land van mijn dode vader, het land van Hans-de-Torenkraai. Dit hier was hún land, het land van 'die Soekarno' die nog steeds sprak en telkens maar herhaalde dat hij de Nederlanders zou blijven haten tot de laatste Hollander uit zijn gezicht verdwenen zou zijn...

'Pas dan,' riep hij uit, 'zal mijn haat in liefde omslaan. Maar eerst moeten ze weg, wég, WEG!!! Weg naar dat land *far away from here...*' Er volgde een daverend applaus.

'Broeders en zusters,' vervolgde hij, 'de Nederlandse reactionairen moeten begrijpen dat zij de vrijheid, waar zij zelf net vijf jaar lang voor gevochten hebben, ons niet kunnen onthouden.'

'Nederlanders,' riep hij met een hoog overslaande stem, 'luistert naar mij! Ga terug naar jullie eigen land! Laat ons dit land!... Laat ons genieten – na driehonderd jaar – van het hoogste goed op aarde... de vrijheid! Die glanzende machtige vrijheid, merdeka, MERDEKA, MERDEKA!' Uit duizenden kelen werd zijn roep teruggekaatst: MERDEKA, MERDEKA, MERDEKA NU! en er volgde opnieuw een overdonderend applaus dat voor mijn gevoel minutenlang aanhield.

Met een zachte, wat ingehouden stem vervolgde hij zijn betoog: 'Over die vrijheid zijn hele dikke boeken geschreven, door allerlei geleerde lieden, maar zo moeilijk is het niet. Ook u, gewone boeng, weet precies wat vrijheid is! Kijk eens naar buiten, en wat ziet u daar? Een geit aan een touw. Kijk eens hoe hij aan dat touw trekt, hoe dat touw om zijn nek schuurt! U, mijn geliefd volk van Indonesië, bent net als die geit met dat touw om zijn nek. Ook u voelt hoe het touw om uw nek schuurt en pijn doet. Ruk u los met alle kracht die in u is, ook al wordt de keel daardoor dichtgesnoerd. Ga de vrijheid tegemoet, al betekent dat ook dat u

uw eigen eten moet gaan zoeken, ver weg van het veilige weitje. Ga de vrijheid tegemoet, dat draag ik u, als president, op! Zoek de vrijheid, merdeka, MERDEKA, MERDEKA!' Zijn vlammend verhaal kreeg me steeds meer in de ban, en, hoewel ik veel Indonesische woorden niet goed begreep, was wat hij betoogde zo helder als glas.

Het was iets totaal anders dan die redevoeringen van koningin Wilhelmina, gericht tot haar 'landgenoten overzee'. Die sprak altijd met zo'n hoge geknepen stem, zo geaffecteerd, en ook wat ze zei, als ze sprak in dat oude witte zendelingshuis in Widodaren, waar iedereen dan stil moest zijn, begreep ik al helemaal niet. Zij was dan wel een koningin, maar wel één van een Torenkraaien-land.

Niet van mijn land. Soekarno, die sprak de gewone taal van mijn land. Zijn rede hield vrij onverwacht plotseling op. Na één van de vele stormachtige uitbarstingen van applaus, die als zware rollers van de branding zijn betoog hadden overspoeld, werd hij door de omroeper afgekondigd.

Het liep tegen tien. Onze opvolgers kwamen al aangeslenterd.

'Hé, wat doen jullie hier?' vroegen ze verbaasd, 'waarom lopen jullie niet?'

'Hoefden we niet,' zei ik, 'van hem daar! We moesten naar de rede van president Soekarno luisteren.'

'Gô, gampang dese - gemakkelijk -, 'vonden ze en maakten zich gereed voor de wacht.

Twee uur later werden we gewekt. 'Jullie beurt,' zeiden ze, 'wachtlopen, jongens, vriend Soekarno spreekt niet de hele nacht.'

Op het bureau van de wachtcommandant stond een klein walmend olielampje en uit de radio klonk wat onduidelijke

dansmuzick. Boven het bureau keek de president van Indonesië met zijn grote zwarte ogen op ons neer, en zag hoe ik mijn leren koppel met de korte wapenstok omgordde, mijn blouse dichtknoopte en wat rillerig de nacht instapte. MERDEKA, VRIJHEID, dacht ik, zijn donkere ogen inkijkend, MERDEKA...

Twee maanden na die kennismaking met de eerste president van Indonesië werden wij via het internationale Rode Kruis geëvacueerd en reden in een gammele houten spoorwegwagon half Java door; *onze* vrijheid tegemoet. Die lag in de hoofdstad van het land, die toen nog Batavia werd genoemd, en, enkele maanden later – na de befaamde scheepsreis via het Suez-kanaal – in een mistig IJmuiden. Die naarsmist bleef hangen tot wij aan de kade van de Stoomvaartmaatschappij Nederland in Amsterdam aanmeerden. De mist die toen over mijn nieuwe vaderland had gehangen zou, voor mijn gevoel, nooit meer echt optrekken.

Het zou bijna zestien jaar duren, voor ik opnieuw moest luisteren naar een belangrijke rede van de president van Indonesië, Soekarno. Ik schrijf heel bewust *moest*, want ook nu weer was er sprake van een opdracht, een dienstbevel eigenlijk.

Ik was opnieuw in de tropen, in de buurt van die befaamde evenaar, hemelsbreed niet eens zo ver af van Widodaren, dat nu al weer sinds Indonesische kinderheugenis deel uitmaakte van hun republiek.

Opnieuw een radio met een lichtende schaalverdeling voor mij op een tafel, opnieuw die stem van Soekarno, die dwingende, volle stem, en net als toen zo nu en dan wegvallend, of sterk versluierd door atmosferische storingen, maar nog

steeds met de klemmende ondertoon van 'luister, want ik heb je groot nieuws te vertellen'. Een stem als een rivier, soms traag en gestaag als de legendarische *kali Solo*, dan weer als een *banjir*, een overstroming, die wild zijn weg naar de kust zocht.

'*Saja pergi keluar* - waar de vogeltjes fluiten - *katanja orang belanda*,' riep hij uit. Ook dat was niet veranderd in die afgelopen zestien jaar, die hele en halve zinnen Nederlands...

Ook niet nieuw was zijn klemmend pleidooi tot de regering in Den Haag om toch vooral lering te trekken uit de geschiedenis. Maar het was bij Soekarno altijd meer dan een pleidooi: een aandringen, een eis, een heilig recht, een aanspraak, een oorlogsverklaring... Het ging allemaal om dat laatste stukje Nederlands-Indië dat na de ruzie om de boeidscheiding bij Nederland was blijven horen.

Nederlands-Nieuw-Guinea, ofwel Westelijk-Nieuw-Guinea, ofwel Irian-Barat - dat reuzeneiland dat aan het eind van de vorige eeuw door de vroegere machthebbers met een rechte streep van een liniaal in tweeën was gedeeld, en dat sinds 27 april 1957 mijn standplaats was geworden. Nieuw-Guinea was mijn nieuwe tropische vaderland geworden, want de mist die in 1946 het land van mijn vader had bedekt, was nooit opgetrokken.

Daarom had ik opnieuw getekend voor de tropen met een wat knagend gevoel van heimwee naar het grote witte zendelingshuis van mijn jeugd, naar het land van Widodaren, waarvan ik eigenlijk wel wist dat ik er niet bepaald welkom was.

Maar misschien was er nog een soort plaatsvervangende thuiskeer mogelijk in die hoofdstad van Nieuw-Guinea, die toen nog Hollandia heette. Dáár was het dat zestien jaar later de radio aanstond met zijn stem...

'Ik ben er weer, Boeng,' zei ik hardop voor mezelf uit prattend, 'jij bent nog steeds de president en ik ben voorlichtingsambtenaar geworden bij je aartsvijand – het Gouvernement van Nederlands-Nieuw-Guinea –. Ik moet van mijn baas, Pieter Eigenstein, je rede opnemen – dienstbevel dus – want, zegt hij, het is goed om te weten wie je vijand is, en wat hij wil!' Het groene katteoog van de bandrecorder ging met elke stemverheffing van de Boeng mee.

Hij was niets veranderd, die Soekarno. Ik wel, bij god, wat was ik veranderd.

Immers, die jongen uit het kamp van Widodaren, die langs het prikkeldraad moest patrouilleren, had Nederland – na een mislukte studie en een mislukt huwelijk – de rug toegekeerd, om opnieuw het landje van Widodaren met de 'heilige' bomen te gaan zoeken.

Hollandia had niets van Widodaren, had hij ontdekt, maar het leek tenminste niet op Weesp.

En daarom zat ik nu hier, in Hollandia, in een korte broek, een wit overhemd met korte mouwen, sandalen aan de voeten, en luisterend naar een oude bekende, een *strijdmakker* had ik bijna willen zeggen, maar dat kon natuurlijk niet. Immers, wij vochten niet mét elkaar, maar tégen elkaar, maar op een of andere vreemde manier leek onze strijd dezelfde...

Als ik de volgende keer weer een rede van Soekarno moet uitluisteren, dacht ik, hang ik zijn portret boven het bureau, net als toen... Piet Eigenstein zou zo iets hoogverraad genoemd hebben, want Soekarno was, volgens hem, een vuile landverrader die onder één hoedje had gespeeld met de Japanners, kortom, een fascistische Jappenknecht!

Zelf had Eigenstein tijdens de Duitse bezetting in Leiden

Indologie gestudeerd, trouw de loyaliteitsverklaring ondertekend en in 1944 – toen de bezetters wel wat anders aan hun hoofd hadden – zijn doctoraal examen vrijwel cadeau gekregen. Maar dat was een gans andere zaak, zei Eigenstein, Soekarno was een echte landverrader van het Quisling-type, alsof het een automeerk betrof..

Eigenstein kan vooral de ziekte krijgen, dacht ik die avond, ik wil nu rustig luisteren naar de man, die mijn aartsvijand moet zijn, maar het niet is! Alhoewel ik me wel afvroeg wat er met Nederlandse voorlichtingsambtenaren zou gebeuren, als zijn legermachten het eiland zouden hebben bezet. Maar het was de president zelf, die aan mijn bespiegelingen een einde maakte.

Na een ongewoon lange stilte, ging hij met een licht gemuseerde ondertoon verder.

'*Saja melihat hadir di sini banjak sekali pemudia-pemudi...* Ik zie hier zoveel jongeren om mij heen staan. Trouwe zonen en dochters van *Iboe Indonesia*. Waar valt mijn oog toevallig op? Drie jonge vrouwen, schoonheden, alle drie; vrouwen, die stuk voor stuk model zouden kunnen staan voor het grote standbeeld van Vrouwe Indonesia, dat ik eens zal laten oprichten op het Vrijheidsplein.

Wat zijn ze mooi, die drie daar, en wat willen ze graag hun president zien! Maar zij kunnen hun president niet goed zien, want hun uitzicht wordt belemmerd door een rijtje mannen vóór hen.

Mannen van Indonesië – en dan in het bijzonder die mannen die daar rechts van mij staan – weest u eens *gentlemanlike*, zoals de Britten dat zeggen, en ga eens een stapje opzij. Laat die drie dames eens naar voren komen opdat zij hun president goed kunnen zien en horen... én' – hij zweeg een

onderdeel van een seconde, en vervolgde met een langzaam aanzwellende stem – ‘opdat ik, hún president, het drietal ook wat beter kan bekijken, want dat is zéér de moeite waard!’

Een donderend applaus en een langdurig goedkeurend fluitconcert was zijn beloning.

Goed gekraaid haan!

God, Boeng Karno, dacht ik, wat ben je toch een geweldige man. Tussen de klewangwettende krijgsvangen door tegen ene minister Joseph Luns een spontane lofzang op het vrouwelijk schoon van drie toehoorders.

‘Je zult nog jaren regeren,’ sprak ik toen hardop, in de spreekcel van Radio Nieuw-Guinea nu alweer meer dan een kwarteeuw geleden, ‘tenzij je door de kogel van een of andere geschifte moordenaar wordt getroffen.’ Maar de president van Indonesië had geen tijd voor mijn bespiegelingen. Hij had de draad al weer opgenomen en was druk bezig om met citaten van Abraham Lincoln en Willem de Zwijger zijn aanspraken op Nieuw-Guinea kracht bij te zetten.

En net als toen in Widodaren werd de rede vrij abrupt afgebroken, en werd het programma van Radio Republiek Indonesia vervolgd met een causerie over betere landbouwtechnieken.

Voor mij zou die rede van president Soekarno in 1962 altijd DE rede blijven van de ‘drie schoonheden’...

Die langzaam aanzwellende zin: ‘Ik zie hier drie schoonheden van jonge vrouwen – *saja melihat hadirinya* – die stuk voor stuk model zouden kunnen staan...’ zou in mijn geheugen gegrift blijven staan. Wat er met de drie Indonesische schoonheden ná de rede van de president gebeurd is

zou ik nooit te weten komen, maar wat er met ons – Nederlanders op Nederlands-Nieuw-Guinea – gebeurde maar al te goed.

Want de politieke uitspraken van de Indonesische president werden stuk voor stuk onontkoombare waarheden, voor hém, maar vooral voor mij en die andere achtduizend Nederlanders, die – misschien net als ik – op zoek waren gegaan naar het verloren paradijs. Voor de tweede keer in de geschiedenis kreeg Soekarno het grootste gelijk van de wereld.

Daarom moest ik mij enkele maanden later aangorden – net als in Widodaren in 1946 – om opnieuw te vertrekken naar het land achter de horizon. Voor de tweede maal in mijn leven moest ik repatriëren naar het land van mijn vader, waar de ochtendmist nog steeds net als vroeger over de weilanden zou hangen.

Maar zoals zo vaak in dit ongerijmde leven, verdwijnen op gezette tijden de *droesem en kwade dampen* en brak zelfs een tijd aan dat ik in dat land van Hans-de-Torenkraai leerde leven en werken.

Ik was al weer een hele tijd in Nederland en opnieuw wat moeizaam ingeburgerd toen in Jakarta een korte paleisrevolutie van een jonge kolonel de inleiding vormde op de val van president Soekarno en niet lang daarna op zijn dood.

Ik mocht zelfs – als Nederlandse berichtgever in het land van Hans-de-Torenkraai – beschrijven en vooral gissen wat er achter die grote witte pilaren van dat paleis had plaatsgevonden. Dat grote witte zomerpaleis in Buitenzorg, al heette dat in mijn kopij in de jaren zestig al lang weer Bogor...

Voor jou, Boeng Karno, dacht ik vaak bij het inleveren van mijn teksten is nu de tijd aangebroken van de *droesem en de kwade dampen*. Voor jou nooit meer drie schoonheden, die je wel eens van dichtbij zou willen zien. Nu ben ik aan de beurt!

Enkele weken nadat gemeld werd dat hij ernstig ziek zou zijn kreeg ik een foto van hem in handen. De doffe grijze tinten van de radiografisch overgeseinde foto – opnieuw die atmosferische storingen – voerden de boventoon. Hij lag met de ogen gesloten, een kalend hoog voorhoofd en een diepe ingevallen mond.

De dagtekening luidde: 6 juni 1968. Ik had de grootste moeite om in dit fletse beeld van vloeiende grijze tinten de sprankelende geestkracht te ontdekken die mij op de foto in het wachthuisje van het interneringskamp in Widodaren zo aangesproken had. God, Boeng, ook jij, dacht ik onophoudelijk, jij die je president voor het leven liet noemen...

Toen hij stierf had ik het eigenlijk te druk met mijn nieuwe huis, mijn nieuwe gezin, en mijn nieuwe carrière, om er lang bij stil te staan. Wat verslagen moest ik vaststellen dat de kans om hem ooit nog eens in levenden lijve te zien nu definitief voorbij was.

Wat zou ik hem graag eens ontmoet hebben.

Wat zouden wij samen gelachen hebben als ik hem over de stenengooiende kinderen in Widodaren verteld zou hebben. 'Vies geloerd, jij, Nederlands journalist, en tegelijk zoon van Oost-Java...', zou hij misschien met veel rollende r's en donkere o-klanken uitgeroepen hebben.

En misschien zou ik hem wel gezegd hebben: 'Meneer de President, ik zie u toch als een soort strijdmakker, al weet ik niet precies waartegen we dan samen vechten...'

Maar hij was dood en geschiedenis geworden. Achter het hoofdstuk Soekarno kon nu een punt worden gezet.

Maar omdat het leven – nogmaals – zo ongerijmd is, kwam ook dat niet uit.

Nog geen drie jaar later liep ik in de Indonesische hoofdstad Jakarta met een groene *badge* op mijn witte overhemd. *Tamu Negara* – Gast van de Staat – stond er op. Ik, die op Nieuw-Guinea had behoord bij het verderfelijke koloniale bewind was nu de gast van de staat Indonesië. Maar het was niet anders. Koningin Juliana bezocht Indonesië en ik mocht weer als berichtgever beschrijven wat er aan aanhankelijkheid nog over was na drie eeuwen Nederlandse aanwezigheid. Toen het werk gedaan was had de president van Indonesië van NU voor de Nederlandse persvertegenwoordigers nog wat in petto..., een bezoek aan het paleis in Bogor met als hoogtepunt een rondgang langs de schilderijencollectie van de president van TOEN, Soekarno.

Een collectie schilderijen waar altijd wat besmuikt lachend over werd gesproken. De grootste collectie vrouwelijk naakt van Zuidoost-Azië, zeiden ingewijden, en de meer geletterden uit het journalistieke gezelschap spraken over een 'bordeel van smaragd dat zich slingert rond de evenaar'. Overigens had de president van NU – een gelovig Islamiet – de meest aanstootgevende doeken laten verwijderen. Maar wat er was blijven hangen, was volgens dezelfde ingewijden, nog altijd de moeite van het aankijken waard.

Ook al zou dat de moeite niet waard geweest zijn, wij konden onze collega's van de Indonesische pers niet voor het hoofd stoten, en ook ik had besloten mij als een mak schaap langs de schilderijen te laten leiden. Het waren toch ook *zijn* schilderijen...

Daarom stond ik daar – op een zonnige dag in september 1971 – in zijn paleis. Hij was dood, maar zijn paleis lag er bij zoals het een paleis in de tropen betaamt. Blinkend wit tussen glanzend groene gazons onder een strakblauwe hemel. Het marmer van de vloeren glansde diep en de koelte in de hoge vertrekken moet dezelfde zijn geweest als in de dagen van Sir Stamford Raffles...

De tientallen schilderijen in de grote zalen vormden een soort erotisch Panorama Mesdag. Vrouwen alom, waar je ook keek...

In wat stijf en correct Engels werd een toelichting bij de schilderijen gegeven. De leukste in het gezelschap merkte herhaaldelijk op dat zoiets nauwelijks nodig was, 'want als iets helemaal voor zich zelf spreekt,' zei hij, 'is het wel de schilderijencollectie van ex-president Soekarno.'

'Hoe zagen de schilderijen er dan wel uit, die verwijderd zijn?' vroeg hij aan onze begeleiders.

Een Indonesische collega grapte: 'Heel simpel, dat waren al de vrouwen, zonder *badjoes*'

Omdat de grappen me begonnen te vervelen en ik het gezelschap even kwijt wilde schoot ik een klein zijzaaltje in. Plotseling stond ik oog in oog met een geweldig groot en imponerend schilderij dat bijna een hele muur van het zaaltje vulde; jonge vrouwen staande voor een haag van toeschouwers bij een tempelmuur in harde felle kleuren.

ALIMIN – *Pertemuan di Pura – In the temple gathering* – stond er in wat onbeholpen geschreven bloklettertjes onder.

In het donkere zaaltje keken de drie vrouwenfiguren, als grote bronzen tempelbeelden, op me neer.

Ach god, Boeng Karno, schoot door me heen, want ik wist meteen wie ze waren! Het bloed steeg naar mijn hoofd en

met de overslaande stem van de oud-president zei ik hardop: 'Saja melihat hadirinya disini, drie schoonheden die stuk voor stuk kunnen poseren voor het grote monument van Vrouwe Indonesia dat ik zal laten oprichten op...

Iemand rukte aan mijn arm en me omdraaiend keek ik in het onthutste gezicht van één van onze begeleiders.

'What are you doing... what are you saying,' stamelde hij met steeds groter wordende ogen achter grote brilleglazen, 'what is the matter with you?'

'Ik citeer, kameraad,' zei ik wat plechtig, 'een stukje uit een rede die uw gewezen president in 1962 heeft gehouden tijdens de confrontatie met Nieuw-Guinea - Irian-Barat... Uw echte en enige president die door het volk op handen werd gedragen...'

'Ssst,' sprak hij haast bestraffend, en keek snel om zich heen. 'Follow your group, please!'

Ik volgde hem zwijgend naar het gezelschap enkele zalen verder.

God, *boeng*, dacht ik onophoudelijk, zó moeten ze er uit gezien hebben, die drie daar toen jij in Jakarta je rede hield en ik op Nieuw-Guinea naar je moest luisteren. Drie schitterende vrouwen voor een haag van toeschouwers, *pertemuan di pura* - bijeenkomst in de tempel - géén farizeeërs of tollenaars, waarmee wij onze tempels bevolken, maar prachtige jonge vrouwen.

Het is een beeld dat steeds weer opduikt in die stroom van herinneringen aan mijn jeugd - een soort klaagmuur voor iemand die op gezette tijden zijn dronkemanstranen moet plengen om al datgene dat voorgoed achter de horizon is weggezakt.

Zoals iedere gek zijn gebrek heeft, heb ik de klaagmuur, de *pertemuan di pura*, die zo onlosmakelijk vastzit aan de figuur van president Soekarno. Maar ach, de tijd, immers, heelt alle wonden, en het is eigenlijk maar goed ook dat die klaagmuur steeds minder op mijn netvlies verschijnt.

Want ook ik moest verder in het land van Hans-de-Torenkraai, ook ik moest verder zorgen voor dat al lang niet meer zo jonge gezin, moest me waarmaken in die al lang niet meer zo interessante werkkring.

Er gingen bijna tien jaren overheen voordat *boeng* Karno opnieuw toesloeg. Wij waren net aan de jaren tachtig begonnen – de jaren waarin Indonesië op uitbundige wijze zou herdenken dat veertig jaar geleden de revolutie werd voltooid en wij Hollanders vertrokken waren naar het land van onze eigen vaders.

Ik had een uitnodiging ontvangen om het vijf-entwintigjarig bestaan te vieren van een groep mensen, die de Nederlandse omroep aan beschaafd amusement had geholpen.

Dat wilde ik best, want zo langzamerhand was ook voor mij de tijd aangebroken dat ik mij in dat kamp thuis ging voelen, dat kamp van mensen die 25 jaar lang radioprogramma's had bedacht, en ze, door weinig twijfel besprongen, ook nog had uitgezonden.

Maar er zou, naast veel zelfgenoegzame mensen van boven de veertig, genoeg drank zijn, en er zijn nog steeds dagen dat ik ze allebei lust, rauw... Het speelde zich allemaal af in een grote glazen erker van een Gooise omroepvilla. De ruimte leek voornamelijk gevuld met veel grijzende slapen en grote dienbladen met gedestilleerd...

Bij een groepje drukpratende mensen zag ik plotseling de oud-predikant Frits Müllermeister, een wat verlegen slungelachtige man met vreemde oplichtende grijze ogen. Hij was in de jaren vijftig bijzonder actief geweest in de Indonesische studentensociëteit van Amsterdam.

Ik kwam er veel in die dagen. Het was, ook toen al, een vlucht uit de werkelijkheid, die tot niets verplichtende rustige sfeer, waarin iedereen vooral zijn eigen gang ging, op zachte toon met elkaar converseerde, en – in een scherpe walm van kreteksigaretten – een grote dosis wellevendheid aan de dag legde.

Het miste vooral die opgelegde hanigheid van de Nederlandse studentengezelschappen. Maar dat kon moeilijk anders want de Indonesische studenten waren bijna allemaal veteranen van de vrijheidsstrijd, die eigenlijk zo snel mogelijk wilden afstuderen om terug te keren naar dat stukje land dat ze met zoveel onbezonnen geestdrift tegen onze soldaten hadden moeten verdedigen.

'Müllermeister,' riep ik, door de drank, net iets te luid, '*sobat keras, selamat malam*, en natuurlijk *merdeka* – waarde vriend, een goeden avond en natuurlijk leve de vrijheid –.'

Wat later stond ik ingeklemd in een groepje van veertigers, die gezamenlijk teruggrepen naar de tijd van TOEN, toen het nog allemaal leuk leek te zijn. Maar met Müllermeister ging ik nog veel verder, naar het land van Widodaren, waar de stenenregen van de Soekarno-aanhangers zo beslist een einde aan had gemaakt.

'Die Soekarno,' zei hij op een gegeven ogenblik, 'wat heb ik dat diep in mijn hart altijd een geweldige man gevonden. Die bluf, die pathos...'

'Een geweldige man,' viel ik hem in de rede, 'god nog an

toe, véél meer... een *bapak*, een vader, een reus, een wijsgeer, een straatjongen, een bruine cowboy, als Tom Mix, een vrouwengek, maar altijd de Vader des Vaderlands, de VÉÉDÉÉVÉÉ van de Indonesische revolutie, *dengan hormat!* Ik hief het glas en zei Müllermeister scherp aankijkend in die vreemde grijze ogen: ‘Op *boeng* Karno, Müllermeister, de Vader des Vaderlands, doctor honoris causa, Held van de Revolutie, President voor het Leven, Minnaar Summa Cum Laude, en God, wat al niet meer...’

Toen klonk er achter mij een snerpende vrouwenstem.

‘Hier protesteer ik tegen! Soekarno was een Jappenknecht, een oorlogsmisdadiger van het ergste soort, een man die de dood van tienduizenden op zijn geweten heeft. Nogmaals, ik protesteer met klem tegen datgene wat hier beweerd wordt. Door Nederlanders nota bene!’

Ik keek in het rood-aangelopen nijldige gezicht van Sara Diependaal – radio-omroepster in haar betere dagen. Maar die waren al lang voorbij, en niemand in het Gooi sprak ooit nog over Sara Diependaal. Plotseling herinnerde ik me van haar een reeks radioprogramma’s over de Jappenkampen, waaruit duidelijk was gebleken dat zijzelf ook in een vrouwenkamp had gezeten.

‘Bemoei je d’r niet mee, wil-je, alsjeblijft!’ beet ik haar toe, met een valse hoge uithaal aan ‘alsjeblijft’.

‘Dat wil ik nu juist wel,’ briede ze, ‘jullie staan te raaskallen, jullie praten werkelijk als kippen zonder kop. Wat weten jullie er van, van die tijd dáár, van de extremisten, en wat ze ons allemaal aangedaan hebben...’

‘Waar weten wij niets van, Sara?’ zei ik met een steeds sterker groeiende boosheid in mijn stem, ‘wat wil je allemaal weten over die tijd van toen en dáár? Moet ik je laten zien

dat ik ook van dáár ben? Moet ik als een aap tot tien tellen en kunstjes doen? In welke taal wil je 't hebben? In het Javans... Maleis – pardon Indonesisch... Japans? Wil je weten of ik hier in Holland nog *tjèbok*? Mijn kont met water afspoel, daarná? Ja hoor, ik ben van dáár, *dari sana!* Toe, donder op, en laat ons met rust.'

'Soekarno, wat een landverrader,' kraste ze opnieuw als een oude uil.

'Wiens land heeft hij dan wel verraden, vrouwe Diependaal? Wiens land was dat dan wel...?' zei ik tergend langzaam.

'Mevrouw,' zei Müllermeister, 'zoudt u ons met rust willen laten. Ik respecteer uw gevoelens...'

'Respecteer uw gevoelens?' viel ze hem driftig in de rede, 'dat doet u juist niet. Ik kan er niet tegen dat mensen zo dom staan te kakelen over de Jappenkampen en de *bersiaptijd*, zaken waar ze kennelijk – ondanks hun Indische jeugd – kennelijk niets van af weten...'

'Niets van af weten? Wel, godverdomme, wie weet wáár niets van af. Wat weet JIJ er van, stom mens? Wedstrijdje doen? Ik vraag en jij mag raaien... zo'n leuk spelletje uit jouw radiotijd... Hoe is de stand, Mieke?... Een klein quizje uit de dagen van weleer. Kom op, Soerabaja 1945! Oktober 1945. Wat weet jij daar allemaal van af? Je tijd gaat nu in...'

'Daar weet ik toevallig alles van,' beet ze me toe met fonkelende ogen. 'Ik zat in het hotel tegenover het station. Ik heb zelf gezien hoe de extremisten een trein vol Hollandse stakers, net uit de Jappenkampen, tot stilstand dwongen, de bagagewagens afkoppelden, leeg plunderden, en in brand staken...'

Er leek iets te knappen in mijn hoofd en een hoge fluittoon

begon alles te overstemmen, een misselijk makende hitte viel over me heen, een scherpe brandvlucht leek mijn keel dicht te schroeien.

'Je zag het uit je hotelkamer,' hijgde ik, 'je zag het uit je hotelkamer? Jezus nog an toe! Ze zag het vanuit haar hotelkamer! Weet je wie er godverdomme, IN die trein zat? ik...IK...IK!

Ik zag het voor mijn ogen gebeuren, want ik zat in die trein. Maar nee, ik zat niet, ik lag, ik lag onder de bank te kotsen van angst en te wachten tot ze binnen zouden komen... Als een bal in elkaar gerold met die vieze kotslucht om me heen... Godverdomme, mens, donder toch op, of ik doe je wat!

Plotseling voelde ik een sterke hand om mijn schouders klauwen en werd ik hard naar achteren getrokken. 'Jezus, mensen, wat is hier aan de hand?' Het was Jan van der Kamp, ook zo'n omroeper uit lang vervlogen dagen, maar een die deugde...

'Jan, in godsnaam, breng me naar buiten. Weg van hier. Laat me buiten kotsen in de Hollandse vrieskou. De avond is nog zo lang. Dat takkewijf!'

Hij trok me mee door de mensen heen de serre uit, de tuin in.

Een ogenblik later zat ik op een laag muurtje tussen de rhododendronstruiken. Met betraande opengesperde ogen keek ik de heldere winterhemel in alsof daar vandaan de redding zou komen. 'Soerabaja, Soerabaja,' herhaalde ik steeds als een Tibetaanse priester met een gebedsmolen. 'Soerabaja, Soerabaja, Soerabaja, oktober 1945...'

Dronken, boos en ontredderd zat ik daar in de voortuin van een omroepvilla in het Gooi.

Een half uurtje later stond ik weer in de serre, de ogen nog wat branderig, de maag leeg en de natte haren gekamd.

Stromen ijskoud water had ik in het kleine keukentje aan de achterkant van de villa, over mijn hoofd laten lopen. Maar ik stond weer overeind, op de oude Indische *zweetkakki's* dacht ik wat grimmig, en kon, met enige voldoening, vaststellen dat Sara Diependaal het feest vroegtijdig had verlaten.

Maar er waren nog mensen genoeg van boven de veertig overgebleven, en die bleken in de loop van de avond best mee te vallen en eigenlijk net zo ontredderd als ik, al was hún Soerabaja vaak Maassluis of Winterswijk geweest, zonder brandende treinen, maar weer met andere verschrikkingen. Enkele uren later verliet ik het feestgewoel en de hese stem van Fats Domino. Dronken als een kanon, maar vastbesloten om naar huis te lopen. De lange tocht door de kou zou me wel ontnuchteren.

Al lopend kwam het hele gebeuren met Sara Diependaal weer boven en ik begon opnieuw: 'Soerabaja, Soerabaja, Soerabaja, ik zag het vanuit mijn hotelkamer... Soerabaja 1945. En dat allemaal door Soekarno.'

'God, *boeng*,' zei ik hardop, 'wat jammer dat we elkaar nooit ontmoet hebben. We zouden elkaar toch zó begrijpen, we hebben toch dezelfde vijanden, de Van Oranjes, de Eigensteinen, de Lunsen en de Diependalers... Je zou vanavond achter me gestaan hebben en Sara Diependaal hebben uitgelegd welk land je met veel *semangat* - spirit - wél verraden hebt, en welk land niet...'

Ik struikelde bijna over de stoeprand.

'Vooruit, Frank, rechtop blijven lopen, er is nog een lange weg te gaan, oude vriend!' zei ik hardop en bestraffend tot mezelf.

‘Niet zeuren,’ ging ik verder, ‘blijven lopen, de ene voet vóór de andere blijven zetten, en blijven lopen, altijd en eeuwig, en vooral réchttop.’

In de verte naderde een fietser. Toen hij dicht genaderd was zag ik plotseling wie het was. De jonge dichter H.v.T., die zeker een literair radioprogramma had mogen opluisteren – en bij het befaamde omroeprestaurant De Jonge Haan was blijven plakken.

Hij keek mijn kant op en schudde wat afkeurend zijn hoofd. ‘Aggottegot,’ riep ik luid, ‘ik weet wat je denkt, H.v.T., zelfs Hilversum wordt niet gespaard voor deze ramp... oude, in zichzelf pratende, dronken mannen. Maar je denkt nog veel meer, jonge dichter H.v.T., je denkt ook nog: OVER VIJF EN TWINTIG JAAR ZIJN ZE GODZIJGELOOFD ALLEMAAL DOOD, en verdomd, mijn jongen, de kans daarop is redelijk groot...’

Maar tot die tijd blijf ik lopen, de ene voet voor de ander zettend en vooral rechttop...’

Colofon

EEN MORS HUIS, *verhalen over Nieuw-Guinea* van Joop van den Berg werd in opdracht van uitgeverij Conserve gezet in de Bembo corps 10/13 punts en gedrukt door drukkerij Groenevelt te Landgraaf
Twee verhalen werden reeds eerder gepubliceerd in *De Tweede Ronde*
Foto omslag foto-archief Spaarnestad, Haarlem

Vormgeving en typografie
Carla Goossens en Marc van Meurs

1e druk, februari 1991

UITGEVERIJ CONSERVE,
Vuurdoornweg 37, 1871 TR Schoorl
Postbus 74, 1870 AB Schoorl
(tel 02209 - 3693)

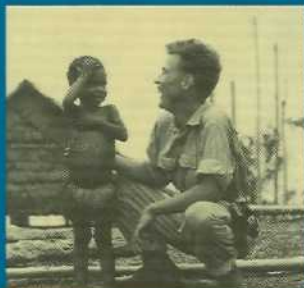
Op 27 december 1949 werd door Nederland de soevereiniteit over Nederlands-Indië overgedragen aan de republiek Indonesië - met uitzondering van Nieuw-Guinea, een gebied ruim twintig keer groter dan Nederland en bevolkt door woeste Papoea-stammen.

Veel Nederlanders, destijds zo hardhandig 'uit het paradijs' getild, vertrokken in de jaren vijftig naar dat Nederlands(?) - Nieuw-Guinea om daar opnieuw in een vertrouwde tropische omgeving aan de slag te kunnen gaan.

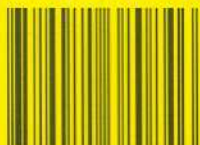
Joop van den Berg (geb. 1930 - Oost Java) is één van hen, die vijf jaar op het eiland heeft doorgebracht om opnieuw mee te maken hoe de soevereiniteit over dit laatste stukje Indische kolonie - na veel politiek touwtrekken en militair machtsvertoon - aan de republiek Indonesië moet worden overgedragen.

De zes verhalen, die hij over deze periode schreef, tonen duidelijk aan dat de groep 'oud-Indischgasten' weinig lering had getrokken uit de dekolonisatie van Indonesië enkele jaren eerder, en op welke wijze hun daarvoor op Nieuw-Guinea de rekening wordt gepresenteerd.

Joop van den Berg, journalist, is de samensteller van de bloemlezingen **Zo was Indië (1976)**, **De keerzijde van de medaille (1982)**, **Het is hier Indië niet (1983)**, en **Indië-Indonesië in honderd gedichten (1984)**.

ISBN 90-71380-84-X

9 789071 380846